

บทที่ 4

การทูตพหุภาคีของจีนต่อรัสเซียและรัฐเอเชียมกึ่งกลาง ด้านเศรษฐกิจ

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนต่อรัสเซียและรัฐเอเชียมกึ่งกลางภายใต้กรอบ “เซี่ยงไฮ้ 5” จนกระทั่งพัฒนาเป็นองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) มิใช่ให้ประโยชน์ทางด้านความมั่นคงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อกำหนดเขตแดนระหว่างกัน อีกทั้งนำไปสู่ความร่วมมือในการจัดการปัญหาข้ามชาติที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรง ประกอบด้วยการร่วมกันขจัดกลุ่มหัวรุนแรง (Extremism) กลุ่มแบ่งแยกดินแดน (Separatism) และกลุ่มก่อการร้าย (Terrorism) อันเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่กำลังแพร่สะพัดไปทั่วโลกดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่แล้ว แต่การทูตพหุภาคีของจีนดังกล่าวยังช่วยเพิ่มผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจให้กับจีนและรัฐภาคี ทำให้มีความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น บทนี้จะวิเคราะห์ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนและรัฐภาคีจากกรอบองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนสู่ “สังคมนิยมที่ใช้กลไกตลาด”
2. การแสวงหาวัตถุดิบและแหล่งพลังงานของจีน
3. บทบาทวิสาหกิจด้านพลังงานภายใต้การทูตพหุภาคีของจีน
4. การลดความเสี่ยงภัยจากแหล่งนำเข้าพลังงานหลักของจีน
5. ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้
6. ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของรัฐภาคี

การเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนสู่ “สังคมนิยมที่ใช้กลไกตลาด”

นับตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 จีนได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism) โดยพรรคคอมมิวนิสต์จัดการวางแผนและควบคุมทางเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ (Commanded Economy) โดยดำเนินตามสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษที่ 1950 ต่อมาจีนได้ขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตจึงพยายามพัฒนาจากแนวคิดของเหมา เจ๋อตุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายก้าวกระโดด (Great Leap Forward) แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมในทศวรรษ 1960 ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ก็ขัดแย้งกัน

เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจว่าควรเน้น ความเท่าเทียม (Equality) หรือความเจริญเติบโต (Growth) หลังการอดสูกรรมของเหมา เจ๋อตุงใน ค.ศ. 1976 ผู้นำยุคที่ 2 เต็ง เสี่ยวผิง ได้ปฏิรูปเศรษฐกิจจีนโดยนำกลไกตลาดเข้ามาผสมผสานกับเศรษฐกิจวางแผนรวมศูนย์ (Centrally Planned and Commanded) โดยใช้นโยบาย 4 ทันสมัย (Four Modernizations) อันมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นสังคมนิยมที่ทันสมัยใน 4 ด้าน คือ การพัฒนาด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การป้องกันประเทศ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี¹ โดยมีเป้าหมาย 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. มีเป้าหมายเพื่อ “อยู่อุ่นกินอิ่ม” ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 6 และ 7 ระหว่าง ค.ศ. 1981-1990
2. มีเป้าหมายเพื่อ “อยู่พอกินพอ” ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 8 และ 9 ระหว่าง ค.ศ. 1991-2000
3. มีเป้าหมายเพื่อ “อยู่ดีกินดี” ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 10-11 ระหว่าง ค.ศ. 2001-2010

การมีเป้าหมายของเศรษฐกิจแห่งชาติอย่างชัดเจนดังกล่าว ทำให้จีนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง และมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนเศรษฐกิจของจีนเติบโตเป็นจีนที่กำลังทะยานขึ้น (Rising China) สืบเนื่องจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. การลงทุนจำนวนมาก อันเนื่องมาจากการยอมภายในและการเปิดประเทศของจีนในสมัยผู้นำรุ่นที่ 2 เต็ง เสี่ยวผิง ทำให้ดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติมาอย่างมากมาย
2. การเปิดประเทศในยุคผู้นำรุ่นที่ 2 ทำให้มีการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นโดยเฉพาะการส่งออกของจีนที่ทำให้ได้เปรียบดุลการค้าระหว่างประเทศอย่างมหาศาล อันเนื่องมาจากการมีต้นทุนการผลิตต่ำ ทำให้จีนถูกเปรียบเปรยว่าเป็นโรงงานของโลก (World's Factory)
3. การสืบทอดอำนาจทางการเมืองจากผู้นำรุ่นที่ 2 ภายใต้ เต็ง เสี่ยวผิง สู่นำรุ่นที่ 3 ภายใต้เจียง เจ๋อหมิน ผู้นำรุ่นที่ 4 ภายใต้วู๋ เจิ้นเทา ดำเนินการไปอย่างราบรื่น^{2 3}

¹ จูลีฟ ซินวอร์ธ, “สาธารณรัฐประชาชนจีนกับการเมืองโลก,” เอกสารการสอนชุดวิชามหาอำนาจกับการเมืองโลก, เลขที่ 82422 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528), เล่ม 2, น. 491-556.

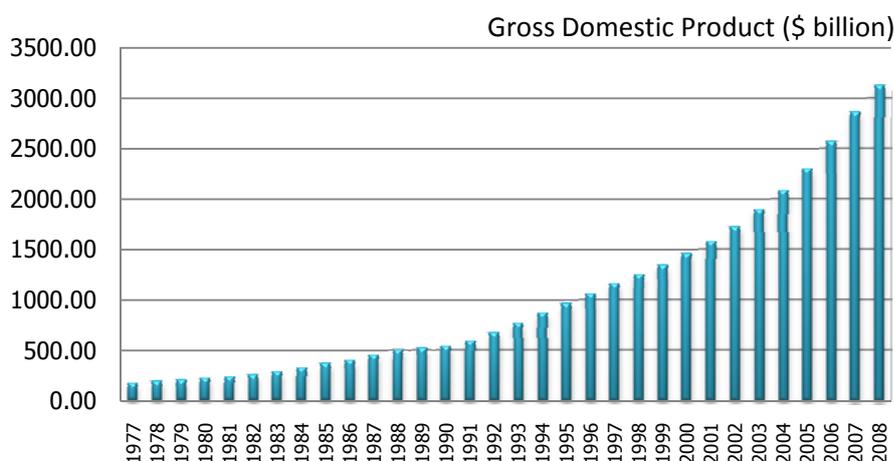
² จูลีฟ ซินวอร์ธ “มังกรในศตวรรษที่ 21 การทะยานขึ้นของจีนและการลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ,” วารสารการรบประมาณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2547): 36.

การที่จีนเริ่มเปิดประเทศตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1978 เปิดโอกาสให้มีต่างชาติหลังไหลเข้ามาลงทุนในจีนเป็นจำนวนมาก แม้ว่าจีนอาจประสบปัญหาจากวิกฤตการณ์เทียนอันเหมินในช่วง ค.ศ. 1989 เป็นเหตุให้จีนได้รับผลกระทบจากการคว่ำบาตรของชาติตะวันตกอยู่บ้าง แต่สถานการณ์ดังกล่าวก็คลี่คลาย เนื่องจากจีนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การนำเข้า-ส่งออกสินค้าได้อย่างลื่นไหล

จีนปฏิรูปทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม อีกทั้งเปิดประเทศให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในจีน โดยจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) ที่เซินเจิ้น จูไห่ ซานไห่ เซี่ยะเหมิน และผู้ตง ทำให้อุตสาหกรรมของจีนมีการพัฒนาจนจีนได้รับสมญาว่าเป็น “โรงงานของโลก” โดยอุตสาหกรรมยานยนต์ของจีนได้เจริญเติบโตอย่างยิ่ง เนื่องจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมรถยนต์แบบคู่ขนาน (Dual Track Strategies) กล่าวคือ จีนส่งเสริมให้ต่างชาติเข้าไปลงทุนในจีน แต่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยานยนต์ของจีนก็ได้รับการสนับสนุนให้กิจการมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นกัน อย่างไรก็ตามปัจจัยด้านผู้นำของจีนนั้น มีท่าทีสอดคล้องนโยบาย ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ⁴ ต่อมาในทศวรรษ 1990 จีนมีความต้องการด้านพลังงานเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความต้องการบริโภคพลังงานภายในประเทศมีการขยายตัวอย่างยิ่ง เมื่อทั้งสองฝ่ายหันมารวมกลุ่มกันจึงทำให้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความต้องการของทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกันจนเกิดประโยชน์ และขยายความมั่งคั่งให้แก่กันได้ในที่สุด

แผนภูมิที่ 4.1

อัตราการเจริญเติบโตผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศจีน

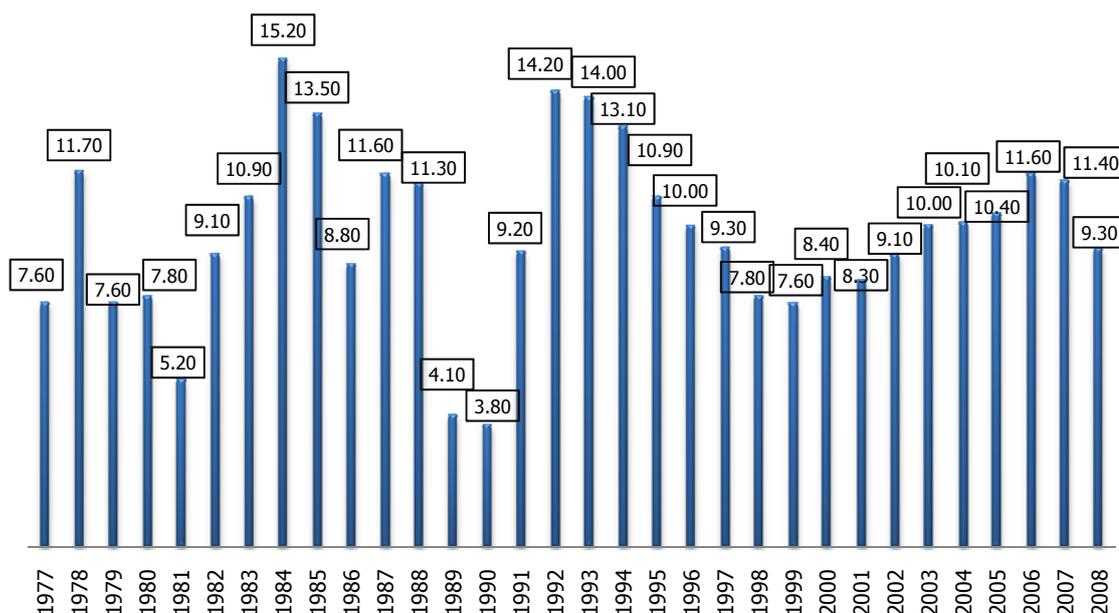
Source: USDA, United States Department of Agriculture, Economic Research Service
<<http://www.ers.usda.gov/Data>>

⁴ สมภพ มานะรังสรรค์, ทุนโลกบุกจีน, (กรุงเทพฯ ฯ: มติชน, 2551), น. 13-15.

แผนภูมิที่ 4.1 ชี้ให้เห็นว่าอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ของจีนนั้นมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากการเปิดประเทศของผู้นำรุ่นที่ 2 เต็ง เสี่ยวผิง นำมาซึ่งการขยายความร่วมมือทางการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น นักธุรกิจต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาลงทุนจำนวนมาก ช่วยให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนเติบโตมากขึ้น ในทศวรรษ 1980 จีนมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสูงถึง 2.2 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ขณะที่ในทศวรรษ 1990 มูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัวถึง 5.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ฯ และเติบโตสูงขึ้นอย่างมากในทศวรรษ 2000 ที่มีมูลค่าสูงถึง 1.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ฯ

แผนภูมิที่ 4.2

Annual Growth Rates of GDP

Source: USDA, United States Department of Agriculture, Economic Research Service
<<http://www.ers.usda.gov/Data>>

ส่วนแผนภูมิที่ 4.2 และตารางที่ 4.1 สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงระดับอัตราการเจริญเติบโต GDP ของจีน ใน ค.ศ. 1977 ก่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจเป็นสังคมนิยมทันสมัย ระดับการขยายตัวของ GDP อยู่ในอัตราร้อยละ 7.60 มีมูลค่า 1.7 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ฯ เพียง 10 ปีต่อมาใน ค.ศ. 1987 ระดับ GDP มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องอยู่ในอัตราร้อยละ 11.60 และมีมูลค่าสูงถึง 4.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ฯ จากนั้นใน ค.ศ. 1997 แม้ว่าจีนจะได้รับผลกระทบจากวิกฤต

เศรษฐกิจเอเชียอยู่บ้าง ซึ่งทำให้ระดับการเติบโตของ GDP ลดลงเป็นร้อยละ 9.30 แต่มูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมยังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ 1.1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ๕ อย่างไรก็ตาม ในช่วง ค.ศ. 2007 จีนมีอัตราเจริญเติบโตของ GDP สูงถึงร้อยละ 11.40 มีมูลค่าสูงถึง 2.8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ๕

ตารางที่ 4.1

Gross Domestic Product of China

Year	Billion USD	GDP%	Year	Billion USD	GDP%
1977	171.55	7.60	1993	767.93	14.00
1978	191.62	11.70	1994	868.53	13.10
1979	206.18	7.60	1995	963.20	10.90
1980	222.26	7.80	1996	1,059.52	10.00
1981	233.82	5.20	1997	1,158.06	9.30
1982	255.10	9.10	1998	1,248.36	7.80
1983	282.90	10.90	1999	1,343.25	7.60
1984	325.91	15.20	2000	1,456.12	8.40
1985	369.90	13.50	2001	1,577.01	8.30
1986	402.46	8.80	2002	1,720.49	9.10
1987	449.14	11.60	2003	1,892.53	10.00
1988	499.89	11.30	2004	2,083.64	10.10
1989	520.39	4.10	2005	2,300.30	10.40
1990	540.17	3.80	2006	2,567.15	11.60
1991	589.86	9.20	2007	2,859.80	11.40
1992	673.63	14.20	2008	3,125.77	9.30

Source: USDA, United States Department of Agriculture, Economic Research Service

<<http://www.ers.usda.gov/Data>>

อย่างไรก็ดีการร่วมมือกันระหว่างจีน รัสเซีย และเอเชียกลาง ภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้นั้น เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศจีน ทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนที่มีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจที่กำลังทะยานขึ้น อย่างไรก็ตาม จีนมีอุปสรรคอันเนื่องมาจากขีดความสามารถในการผลิตทรัพยากรด้านพลังงานเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

การแสวงหาวัตถุดิบและแหล่งพลังงานของจีน

การดำเนินการทูตทรัพยากร (Resource Diplomacy) หรือการทูตพลังงาน (Energy Diplomacy) ของจีน ตั้งอยู่บนรากฐานของศักยภาพทางเศรษฐกิจภายในประเทศ รวมทั้งสมรรถนะในการส่งออก การผลิตทรัพยากรด้านพลังงาน และการสำรองพลังงานของจีน โดยนโยบายด้านพลังงาน ว่าด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปี ฉบับที่ 7 ระบุให้จีนเน้นการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) และนโยบายเปิดประตู (Open Door Policy) กล่าวคือเน้นการพึ่งพาตนเองในด้านพลังงาน และให้มีการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น จีนมองว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมกับประเทศอื่น ๆ จะยิ่งทำให้เกิดความก้าวหน้ายิ่งขึ้น⁵

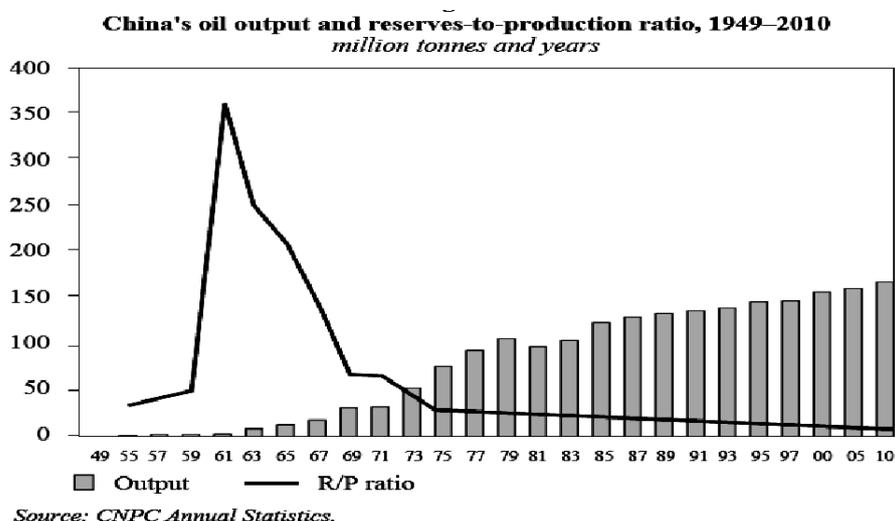
การพัฒนาประเทศตามแนวคิดของผู้นำรุ่นที่ 2 นำโดยเติ้ง เสี่ยวผิง ว่าด้วยนโยบายพัฒนา 4 ทันสมัย (“Four Modernizations”) นั้น สอดคล้องกับโครงการพลังงานแห่งชาติ (National Energy Program) ดังนั้นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจกลายเป็นแนวทางใหม่ในการดำเนินนโยบายของจีนที่สำคัญ ทั้งยังสัมพันธ์กับการกำหนดราคาสินค้าด้านพลังงานและสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างรัฐบาลในการจัดหาพลังงาน⁶

แม้ว่าในอดีตช่วงปลาย ค.ศ. 1963 เป็นต้นมา จีนประสบผลสำเร็จในการพึ่งพาตนเองด้านการผลิตน้ำมันดิบ (crude oil) จนกระทั่งต้นทศวรรษ 1990 การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนมีการไต่ระดับสูงขึ้นมา ซึ่งเห็นได้จากอัตราการขยายตัวของ GDP ที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กำลังในการผลิตพลังงานเพื่อสำรองไว้ใช้ภายในประเทศเริ่มถดถอย สวนทางกับความต้องการบริโภคพลังงานที่มีมากขึ้น หรือเรียกว่าระดับอุปสงค์สูงขึ้น ขณะที่ระดับอุปทานต่ำลง ทำให้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของจีนอยู่ในภาวะถดถอย

⁵Ronald C. Keith, *Energy, Security and Economic Development in East Asia*, (Australia: Croom Helm. Ltd, 1986), pp. 17-39.

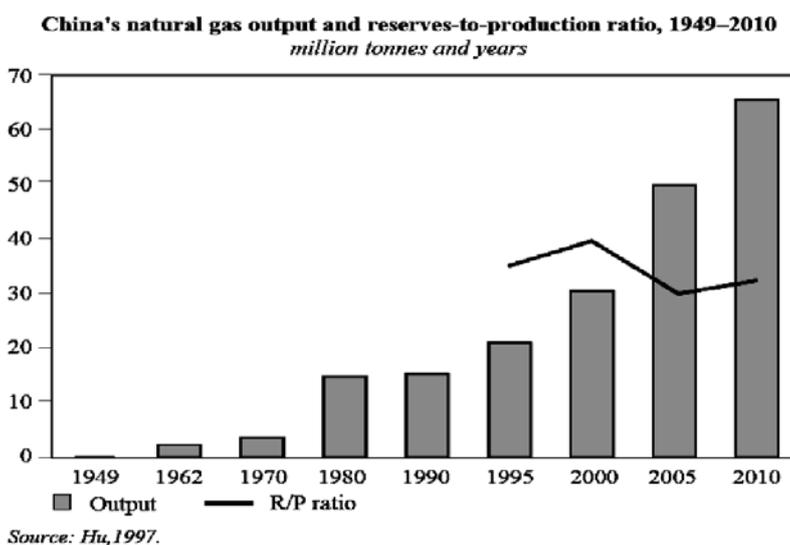
⁶Ibid.

แผนภูมิที่ 4.3

แผนภูมิที่ 4.3 ชี้ให้เห็นว่าอัตราการผลิตน้ำมันสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 0.12 ล้านตัน ใน ค.ศ. 1949 และพุ่งทะยานเป็น 100 ล้านตันใน ค.ศ. 1978 จากนั้นก็ถดถอยสูงขึ้นอีกเป็น 150 ล้านตัน ใน ค.ศ. 1997 ขณะเดียวกันการสำรองน้ำมันเพื่อการผลิต (reserves-to-production: R/P) เพิ่มขึ้นจนทะลุยอด 350 ล้านตันใน ค.ศ. 1961 อย่างไรก็ตามอัตราดังกล่าวคลายตัวลงอย่างรวดเร็วในเวลาอันสั้น ทำให้จีนประสบความล้มเหลวในการรักษาระดับการสำรองน้ำมันเพื่อไว้ใช้ภายในประเทศ ซึ่งมีอัตราลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การผลิตก๊าซธรรมชาติของจีนก็อยู่ในสภาวะเดียวกัน

แผนภูมิที่ 4.4

ในขณะที่การสำรวจก๊าซธรรมชาติตามแผนภูมิที่ 4.4 นั้น มีการผลิตและสำรองก๊าซในปริมาณมาก เนื่องจากจีนมีจุดยุทธศาสตร์ที่เป็นแหล่งก๊าซธรรมชาติ ประกอบไปด้วยมณฑลเสฉวน (Sichuan), มณฑลตาริม (Tarim), มณฑลฉางกิง (Changqing) และมณฑลเหิงยงไห่ (Yingehai) ซึ่งเป็นแหล่งสำรองเพื่ออุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามอัตราของผลผลิตที่ได้นั้น หากเปรียบเทียบกับความต้องการภายในจีนแล้วถือว่าอัตราดังกล่าวยังอยู่ในปริมาณที่น้อยซึ่งมีผลรวมติดลบ จึงเป็นสาเหตุให้จีนต้องเร่งหาแหล่งพลังงานที่หลากหลายยิ่งขึ้น⁷

ต่อมาจีนเริ่มนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูป (oil product) ใน ค.ศ. 1993⁸ การบริโภคน้ำมันของจีนมีปริมาณมากกว่า 200 ล้านตัน ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่บริโภคน้ำมันใหญ่เป็นอันดับสามของโลกรองจากสหรัฐฯ และญี่ปุ่นใน ค.ศ. 2001 และมีแนวโน้มจะบริโภคเพิ่มขึ้นกว่า 300 ล้านตันภายใน ค.ศ. 2010⁹ นอกจากนี้การบริโภคน้ำมันของจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากปริมาณ 1.4 หมื่นล้านตัน เพียง 10 ปีให้หลัง เพิ่มขึ้นเป็น 2.7 หมื่นล้านตัน คิดเป็นอัตราเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.5 ตัวเลขทางสถิติดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของจีนที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุให้จีนต้องแสวงหาแหล่งพลังงานเพื่อรองรับการบริโภคน้ำมันภายในประเทศเป็นจำนวนมาก¹⁰

ในศตวรรษที่ 21 จีนเริ่มมีความต้องการด้านพลังงานมากขึ้น เพื่อนำมาบริโภคในจีน โดยเพิ่มปริมาณนำเข้ามากขึ้น ทำให้ ค.ศ. 2003 จีนถูกจัดให้อยู่ในอันดับที่ 2 ของโลกในการนำเข้าพลังงานน้ำมันแทนที่ญี่ปุ่นเดิม

⁷Xiaojie Xu, "The oil and gaz links between Central Asia and China: a geopolitical perspective," *OPEC Review* (March 1999): 33-52.

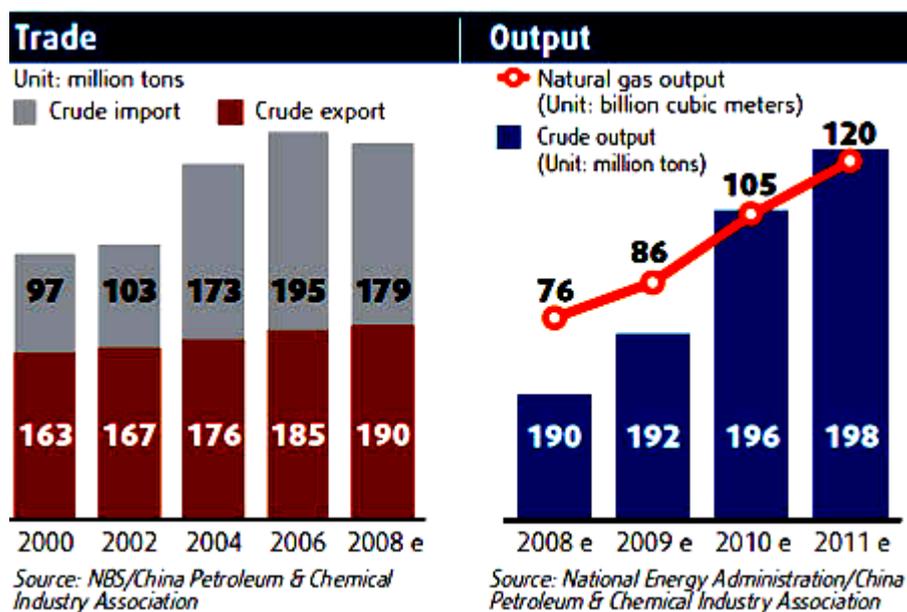
⁸Zha Daojiong, "China's Energy Security and Its International Relations," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.3 No.3 (November 2005): 39-54.

⁹Tang Yuankai, "Greater Stress on Oil Security," *Beijing Review* (20 March 2003): 39-40.

¹⁰Pak K. Lee, "China's quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?," *The Pacific Review* Vol.18 No.2 (June 2005): 265-301.

แผนภูมิที่ 4.5

การค้าและผลผลิตน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ

แผนภูมิที่ 4.5 จะเห็นได้ว่าการนำเข้าน้ำมันดิบมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผลผลิตน้ำมันดิบของจีนอยู่ในปริมาณคงที่ ทั้งยังมีอัตราที่กระเตื้องขึ้นไม่มากนัก ขณะเดียวกันองค์การบริหารงานด้านพลังงานแห่งชาติจีนประเมินว่า ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2008 เป็นต้นไป การส่งออกก๊าซธรรมชาติและน้ำมันดิบน่าจะมีปริมาณที่สูงขึ้น

บทบาทวิสาหกิจด้านพลังงานภายใต้การทูตวิภาคีของจีน

ในการพัฒนาพลังงานและการสร้างความมั่นคงทางพลังงาน (Energy Security) จีนได้จัดตั้งวิสาหกิจขนาดใหญ่ 3 แห่ง เพื่อมีหน้าที่หลักในการจัดการด้านพลังงาน ประกอบด้วย (1) บริษัท CNPC (China National Petroleum Corporation) เป็นบริษัทที่ทำอุตสาหกรรมน้ำมัน บริเวณชายฝั่ง ตั้งอยู่ทางตอนเหนือและทางตะวันตกของจีน (2) บริษัท Sinopec (China Petrochemical Corporation) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจีน นอกจากนี้บริษัท CNPC มีเป้าหมายหลักในการสำรวจแหล่งน้ำมันและผลิตน้ำมัน ขณะที่บริษัท Sinopec มีหน้าที่หลักในการกลั่นน้ำมัน และแจกจ่าย และ (3) บริษัท CNOOC (China National Offshore Oil Corporation) มีหน้าที่หลัก

ในการสำรวจแหล่งน้ำมัน และผลิตน้ำมันบริเวณรอบนอกของชายฝั่ง อย่างไรก็ตามบริษัท CNOOC สามารถผลิตน้ำมันได้ในปริมาณร้อยละ 10 ของการผลิตน้ำมันดิบในจีน¹¹

ในทศวรรษ 1990 วิสาหกิจของจีนเหล่านี้ มีบทบาทในการนำเข้าน้ำมันดิบจาก ตะวันออกกลาง แอฟริกา ขณะเดียวกันจีนเริ่มส่งออกน้ำมันลดลง ต่อมาประเทศต่าง ๆ เริ่มนำเข้าน้ำมันมากขึ้น จีนจึงเริ่มดำเนินนโยบายในการจัดซื้อพลังงานที่เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือจีนเริ่มลงทุนในต่างประเทศโดยวิสาหกิจของจีนที่รู้จักกันในนามบริษัท CNPC และบริษัท CNOOC ที่ก่อตั้งขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1997 นอกจากนี้ทางการจีนยังได้ออกเอกสารนโยบายในการสำรวจและพัฒนาแหล่งก๊าซและน้ำมันระหว่างประเทศ โดยเริ่มลงทุนในต่างประเทศที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งในภูมิภาคตะวันออกกลางและรายประเทศ อาทิ อาร์เจนตินา บังกลาเทศ แคนาดา โคลัมเบีย เอกวาดอร์ อินโดนีเซีย คาซัคสถาน มาเลเซีย เม็กซิโก มองโกเลีย ไนจีเรีย ปากีสถาน ปาปัวนิวกินี ปรู รัสเซีย ไทย เดิร์กเมนีสถาน เวเนซุเอลา และสหรัฐอเมริกา

ขณะที่บริษัท CNOOC ได้เข้าไปลงทุนในอินโดนีเซียและเม็กซิโก รวมทั้งในภูมิภาค ตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในอิหร่าน เอเชียกลาง พม่า และประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย ทั้งนี้บริษัท CNPC มีบทบาทเชิงรุกอย่างมาก ทั้งการเข้าไปสำรวจและทำการผลิต โดยจีนเข้าไปลงทุนกว่า 20 ประเทศ นอกจากนี้ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 บริษัท CNPC ได้ทุ่มเทงบประมาณกว่า 8 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในการเข้าถึงแหล่งน้ำมันในชูดาน เวเนซุเอลา อิรัก และคาซัคสถาน¹² อย่างไรก็ตามการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของวิสาหกิจจีนดังกล่าวข้างต้นนั้น จีนทุ่มเทงบประมาณจำนวนมหาศาล เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่กำลังทะยานขึ้น และใน ค.ศ. 2003 จีนได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการพลังงานแห่งชาติ (State Energy Administration) เพื่อตรวจสอบและควบคุมอุตสาหกรรมด้านพลังงาน¹³ อย่างไรก็ตามจีนได้ดำเนินการทูตพิภพศาสตร์เชิงพลังงานกับรัสเซีย และเอเชียกลาง โดยผ่านช่องทางการค้าและการลงทุน ภายใต้การนำของวิสาหกิจจีน ดังนี้

¹¹ Valerie J. Karplus. "Innovation in China's Energy Sector." *Working Paper* Stanford University (8 June 2008) <http://iis-db.stanford.edu/pubs/21519/wp61_Karplus_China_Innovations.pdf> March 2007.

¹² International Energy Agency. "China's Worldwide Quest for Energy Security." (13 June 2008) <<http://www.oecdchina.org/OECDpdf/China2000.pdf>> 2000

¹³ Valerie J. Karplus, "Innovation in China's Energy Sector," op. cit., pp. 1-35.

จีนกับรัสเซีย บริษัท CNPC ร่วมมือกับภาคพลังงานของรัสเซีย โดยบริษัท CNPC ได้ลงนามร่วมกับบริษัท Gazprom ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2004 ในความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ (a strategic cooperation agreement) และความตกลงว่าด้วยความร่วมมือระยะยาว (long-term cooperation agreement) กับบริษัทโรสเนฟ (Rosneft) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2005 จากนั้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2006 บริษัท CNPC ได้ทำความตกลงกับรัสเซียถึง 2 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ 1) การส่งออกก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียสู่จีน 2) การร่วมทุน (Joint Venture) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างท่อส่งน้ำมันรัสเซีย-จีน นอกจากนี้ จีนและรัสเซียมีโครงการที่จะสร้างโรงกลั่นน้ำมันร่วมกัน ในมูลค่า 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในบริเวณทางตอนเหนือของเมืองเทียนจิน หรือเทียนสิน (Tianjin) ใน ค.ศ. 2010

นอกจากนี้ความต้องการบริโภคน้ำมันภายในประเทศของจีนที่เพิ่มมากขึ้น ยังนำไปสู่ความร่วมมือระหว่าง CNPC ของจีน กับ Rosneft ของรัสเซีย เพื่อสร้างเขตอุตสาหกรรมในเมืองปินไห่ (Binhai Industrial Zone) และประมาณการณ์ว่าบริเวณดังกล่าวจะสามารถผลิตน้ำมันดิบได้ในอัตรา 10 ล้านตันต่อปี โครงการดังกล่าวคาดว่าจะแล้วเสร็จภายใน ค.ศ. 2012¹⁴

จีนกับคาซัคสถาน แหล่งสำรองน้ำมันที่มีปริมาณมากที่สุดในเอเชียกลางคือคาซัคสถาน จีนดำเนินการทูตวิภาคีเชิงพลังงานกับคาซัคสถานในหลายโครงการด้วยกัน โดยเริ่มดำเนินการหลังจากก่อตั้งหน่วยงานวิสาหกิจของจีนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1997 จีนเดินทางเข้าถึงแหล่งทรัพยากรพลังงานหลักในเอเชียกลางทันที

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1997 จีนได้ครอบครองหุ้นส่วนของบริษัท AktobeMunaiGas ในอัตราร้อยละ 60.3 ซึ่งเป็นบริษัทที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสี่ของคาซัคสถาน จากนั้นบริษัท CNPC ได้ครอบครองจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 25.12 ทำให้จีนมีหุ้นอยู่ในครอบครองร้อยละ 85.42 ซึ่งถือว่าบริษัท CNPC เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท นอกจากนี้ บริษัท CNPC ได้ลงทุนเพื่อการฟื้นฟูแหล่งผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่มีอยู่เดิม รวมทั้งสร้างแหล่งผลิตน้ำมัน รวมทั้งก๊าซธรรมชาติ และแหล่งสำรองพลังงาน รวมทั้งตั้งอำนาจควบคุมในการขนส่งพลังงานเพิ่มขึ้นด้วยการทุ่มเทงบประมาณกว่า 1,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

¹⁴Wan Zhihong. "China plans oil refinery in Tianjin with Russia." China daily (7 March 2009) <<http://www.energytribune.com/articles.cfm?aid=1394>> 4 March 2009

การลงทุนของจีนดังกล่าวสร้างความประหลาดใจให้แก่ชาติตะวันตกอย่างมาก เนื่องจากจีนเริ่มนำเข้าน้ำมันใน ค.ศ. 1993 แต่จีนต้องเสียงบประมาณจำนวนมหาศาลในเวลาเพียงไม่กี่ปี เพื่อจัดหาน้ำมันมารองรับการบริโภคภายในประเทศ ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2003 บริษัท CNOOC ร่วมกับบริษัท Sinopec เข้าซื้อหุ้นจากโครงการทะเลสาบแคสเปียนทางตอนเหนือ (North Caspian Sea Project) จากบริษัท British Gas Group ในอัตราร้อยละ 8.33 มูลค่า 615 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ๕ แหล่งน้ำมันดังกล่าวตั้งอยู่ทางตะวันตกสุดของคาซัคสถาน ถูกจัดอันดับว่ามีขนาดใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของโลกในรอบ 33 ปีที่ผ่านมา (1975-2008) บริเวณดังกล่าวสามารถสกัดน้ำมันได้โดยรวมในปริมาณ 13 พันล้านบาร์เรล

จากนั้น ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา เยือนคาซัคสถาน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2003 ทั้งสองฝ่ายร่วมทำความตกลงที่จะสร้างท่อส่งน้ำมันซึ่งเคยถูกระงับไปเมื่อ ค.ศ. 1999 หลังจากที่รัสเซียได้เลื่อนโครงการสร้างท่อส่งน้ำมันจากฝั่งตะวันออกของไซบีเรียไปยังเมืองต้าชิง (Daqing) จีนจึงเร่งเจรจากับคาซัคสถาน เพื่อสร้างท่อส่งน้ำมันจากฝั่งตะวันออกของคาซัคสถานคือเมืองอตาสุ (Atasu) ไปยังเมืองอลาซฮานโคว (Alashankou) ในระยะทาง 988 กิโลเมตร

ต่อมา นายกรัฐมนตรี ดาเนียล อาคมีตอฟ (Daniel Akhmetov) แห่งคาซัคสถานเยือนจีนในเดือนกันยายน ค.ศ. 2003 และหารือเกี่ยวกับการวางท่อน้ำมัน โดยเชื่อมโยงเส้นทางจากเมืองอลาซฮานโคว (Alashankou) ไปยังโรงกลั่นน้ำมันที่เมืองดูชานซี (Dushanzi) มณฑลซินเจียงของจีน ในระยะทาง 1,300 กิโลเมตร หากโครงการดังกล่าวสำเร็จ จะสามารถส่งออกน้ำมันไปยังจีนในปริมาณที่เพิ่มขึ้นถึง 20 ล้านตันต่อปีหรือภายใน ค.ศ. 2010¹⁵ อย่างไรก็ตามการนำเข้าน้ำมันของจีนใน ค.ศ. 2003 มีอัตราสูงถึง 90 ล้านตันและพุ่งขึ้นเป็น 100 ล้านตันใน ค.ศ. 2004

ผู้นำจีนและคาซัคสถานได้ลงนามในแถลงการณ์ร่วมโครงการจากอตาสุไปยังอลาซฮานโคว (Joint declaration on the construction of the Atasu-Alashankou) ณ กรุงปักกิ่ง ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2004 โดยมีต้นทุนเฉลี่ย 700-850 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ๕ โครงการดังกล่าวเริ่มขึ้นปลายเดือนกันยายนในปีเดียวกัน คาดว่าจะแล้วเสร็จในปลาย ค.ศ. 2005¹⁶

¹⁵ Pak K. Lee, "China's quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?," op. cit., pp. 265-301.

¹⁶ Ibid.

ใน ค.ศ. 2005 จีนนำเข้าน้ำมันเพิ่มขึ้นถึง 7 ล้านบาร์เรลต่อวัน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายหลักของความร่วมมือด้านพลังงานระหว่างจีนกับคาซัคสถาน คือการสร้างท่อน้ำมันจากเมืองอตาสุ (Atasu) ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของคาซัคสถานไปยังอลาซฮานโคว (Alashankou) บริเวณเขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียงของจีน ในระยะทาง 3,088 กิโลเมตร¹⁷จากนั้น ใน ค.ศ. 2006 บริษัท CNPC มีบทบาทเชิงรุกในการสรรหาพลังงานน้ำมันอย่างต่อเนื่องด้วยการเข้าไปครอบครองบริษัท Petrokazakhstan ภายหลังการร่วมประมูลเพื่อเป็นหุ้นส่วนร่วมกับบริษัทพลังงานขนาดใหญ่ในคาซัคสถาน อาทิ บริษัทปิโตรคาซัคสถาน (Petrokazakhstan) ซึ่งสามารถผลิตน้ำมันได้ในปริมาณ 1.8 ล้านบาร์เรลต่อวัน โดยบริษัท CNPC สามารถชนะประมูลได้ในมูลค่า 4.18 พันล้านเหรียญสหรัฐ¹⁸

ต่อมา จีนนำเข้าน้ำมันจากคาซัคสถานกว่าสี่ล้านหกหมื่นตัน โดยร่วมมือกันเพื่อสร้างท่อน้ำมันตั้งแต่วันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 2006 ทั้งสองฝ่ายลงทุนร่วมกันเพื่อสร้างท่อน้ำมันจากอตาสุ (Atasu) ไปยังอลาซฮานโคว (Alashankou) อันมีระยะทางกว่า 962.2 กิโลเมตร โดยออกแบบท่อน้ำมันดังกล่าวให้สามารถส่งออกน้ำมันดิบได้ในปริมาณ 20 ล้านตันต่อปี แต่ในระยะแรกเริ่ม สามารถส่งออกน้ำมันได้ในปริมาณ 10 ล้านตันต่อปี โครงการดังกล่าวสร้างสำเร็จตั้งแต่พฤศจิกายน ค.ศ. 2005¹⁹ เอเชียกลางอุดมไปด้วยแหล่งแร่ น้ำมันและทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ภูมิภาคดังกล่าวยังมีน้ำมันอยู่ในครอบครองกว่า 1.5 แสนล้านบาร์เรล จีนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสองประเทศซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียกลางคือ คาซัคสถาน และอุซเบกิสถาน ใน ค.ศ. 2006 มูลค่าการค้าระหว่างจีนกับคาซัคสถานอยู่ที่ 3.85 พันล้านเหรียญสหรัฐ²⁰ ซึ่งสูงกว่าใน ค.ศ. 2004 ถึงร้อยละ 68.1 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเป็น 5 พันล้านเหรียญสหรัฐ²⁰ ใน ค.ศ. 2010²⁰

¹⁷ Guo Xuetang, "The Energy Security in Central Eurasia: the Geopolitical Implications to China's Energy Strategy," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.4 No.4 (2006): 117-137.

¹⁸ Maria Kielmas, "China's Foreign Energy Asset Acquisitions: From Shopping Spree to Fire Sale?," *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol.3, No.3 (November 2005): 27-30.

¹⁹ Forbes. "China oil imports via Kazakhstan pipeline over 4 mln tons to date." (15 June 2008) <<http://www.forbes.com/markets/feeds/afx/2007/07/11/afx3901597.html>> 7 November 2007.

²⁰ Mirko Palmesi, "Who Rises and Who Falls: The Influence of American, Russia and Chinese Foreign Policies on Central Asian Stability," (24 August 2008) <<http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2008/Palmesi.pdf>> 2008

จีนกับอุซเบกิสถาน จีนเข้าไปลงทุนในต่างประเทศโดยผ่านวิสาหกิจของจีนเช่น บริษัท CNPC เข้าไปดำเนินการทุดทวิภาคี ในลักษณะร่วมลงทุนกันด้านพลังงาน เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ อุซเบกิสถานเป็นอีกประเทศหนึ่งที่จีนได้ส่งวิสาหกิจเข้าไปปฏิบัติการดังกล่าว เพื่อประสานผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจทั้งในรัสเซียและเอเชียกลางใน ค.ศ. 2003 บริษัท CPTDT (China Petroleum Technology Development Corporation) ซึ่งอยู่ในเครือของบริษัท CNPC ได้นำเครื่องขุดเจาะน้ำมันไปยังอุซเบกิสถานและก่อตั้งศูนย์บริการขุดเจาะน้ำมันพร้อมทั้งสร้างคลังสินค้าที่จัดเก็บอะไหล่สำรองร่วมด้วย นอกจากนี้ ทางบริษัทยังจัดให้มีช่างเทคนิคเพื่อมีหน้าที่บริการหลังการขาย

จากนั้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2004 ประธานาธิบดี หู จิ่นเทา ได้เยือนอุซเบกิสถานโดยมีบริษัท CNPC ร่วมลงนามกับบริษัท Uzbeknevgas เพื่อความร่วมมือว่าด้วยก๊าซและน้ำมัน²¹ ต่อมาในวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 2006 บริษัท CNPC ได้ร่วมลงนามกับบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งชาติอุซเบกิสถาน (Uzbekistan National Oil/ Gas Group Corporation) เพื่อสำรวจแหล่งก๊าซและน้ำมัน โครงการดังกล่าวจะสำรวจพื้นที่ในอุซเบกิสถานกว่า 34,000 ตารางกิโลเมตร แม้ว่าจีนต้องประสบปัญหาในการขุดเจาะน้ำมันอยู่บ้าง เนื่องจากความดันระดับน้ำทะเลสูง ซึ่งเป็นอุปสรรคในภาคน้ำมันของอุซเบกิสถานมากกว่า 16 ปีแล้ว แต่จีนได้ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวจึงทุเลาลง²²

ต่อมาใน ค.ศ. 2008 บริษัท CNPC ยังได้ลงนามทำความตกลงกับบริษัทน้ำมันของอุซเบกิสถาน เพื่อร่วมพัฒนาแหล่งน้ำมันของประเทศในเอเชียกลาง ซึ่งเป็นแหล่งสำรองน้ำมันกว่า 30 ล้านตัน บริษัท CNPC มองว่าโครงการดังกล่าวน่าจะสนองต่อความต้องการน้ำมันของทั้งอุซเบกิสถาน และความต้องการพัฒนาธุรกิจว่าด้วยก๊าซธรรมชาติของจีนที่กำลังเติบโตขึ้น ซึ่งมีเป้าหมายที่จะทำโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติของจีนกับเอเชียกลาง²³

²¹ Xuanli Liao, "Central Asia and China's Energy Security," *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol.4, No.4 (2006) pp. 61-69.

²² China National Petroleum Corporation. "CNPC in Uzbekistan." (10 August 2008) <<http://www.cnpc.com.cn/eng/cnpcworldwide/euro-asia/Uzbekistan/>> 2007.

²³ Wan Zhihong, "China to tap oilfield in Uzbekistan," (19 December 2008) <http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-10/21/content_7123585> 21 October 2008.

จีนกับเติร์กเมนิสถาน ใน ค.ศ.2002 บริษัท CNPC กับบริษัทน้ำมันของประเทศเติร์กเมนิสถาน ร่วมลงนามในสนธิสัญญาบริการทางเทคนิค (Technical Service Contract) ในโครงการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งน้ำมันกุมดาร์ (Gumda Oilfield) ซึ่งมีแหล่งสำรองน้ำมันในปริมาณ 4.3 สิบล้านตัน จากนั้นบริษัท CNPC ยังได้ลงนามทำความตกลงกับกระทรวงน้ำมันปิโตรเลียมและทรัพยากรแร่ (Ministry of Petroleum and Mineral Resource) จากนั้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2005 ความร่วมมือของจีนกับเติร์กเมนิสถานเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปีถัดมาบริษัท CNPC และกระทรวงน้ำมันปิโตรเลียม ฯ บรรลุข้อตกลงขั้นต้นในการทำโครงการก๊าซธรรมชาติร่วมกัน

ต่อมา ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2007 สำนักงานสำรวจน้ำมันของ CNPC ณ เมืองฉางชิ่ง (Changqing Petroleum Exploration Bureau of CNPC) ได้ลงนามทำสัญญาการบริการขุดเจาะแหล่งก๊าซธรรมชาติกับบริษัทเติร์กเมนิสถานเป็นระยะเวลา 3 ปี และในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน บริษัท CNPC ได้ลงนามในสนธิสัญญาการผลิตก๊าซธรรมชาติร่วมกัน ในบริเวณ Bagtyiarlyk ทางฝั่งขวาของแม่น้ำอามูร์ (Amur) เติร์กเมนิสถาน และทำความตกลงในการขายและจัดซื้อก๊าซธรรมชาติ ความตกลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เติร์กเมนิสถานส่งออกก๊าซธรรมชาติมายังจีนในปริมาณ 30 พันล้านลูกบาศก์เมตรเป็นระยะเวลา 30 ปี²⁴

จากนั้น ในช่วงกลางเดือนธันวาคม ค.ศ. 2008 บริษัท CNPC เริ่มสร้างท่อส่งก๊าซจากเติร์กเมนิสถานสู่มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong) ซึ่งเป็นท่อส่งก๊าซเส้นแรกที่ใกล้กับจีนอย่างมาก โดยจะเริ่มขนส่งก๊าซผ่านท่อใน ค.ศ. 2009 เส้นทางของท่อส่งก๊าซจะเชื่อมโยงจากเติร์กเมนิสถานไปยังเมืองกวางโจว โดยผ่านอุซเบกิสถานและคาซัคสถาน ในระยะทาง 12,247 กิโลเมตร จากการประมาณการณของบริษัท CNPC นั้นได้คาดว่ามีแนวโน้มที่จะได้รับก๊าซธรรมชาติได้ในปริมาณ 1,300 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี หรือประมาณ 1.3 พันล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน งบประมาณจากโครงการดังกล่าวอยู่ที่ 150 พันล้านหยวน หรือ 21.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งเป็นมูลค่าที่มาจาก การสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน การสร้างท่อก๊าซ และแหล่งสำรองก๊าซธรรมชาติ ณ เมืองเซินเจิ้น มณฑลกวางตุ้งของจีน²⁵

²⁴ China National Petroleum Corporation. "CNPC in Turkmenistan." (31 August 2008) <<http://www.cnpc.com.cn/eng/cnpcworldwide/euro-asia/Turkmenistan/>> 2007.

²⁵ Lee Geng. "CNPC Lengthens Turkmen Pipeline As First Gas Nears." (4 March 2009) <<http://www.energytribune.com/articles.cfm?aid=1128>> 25 December 2008.

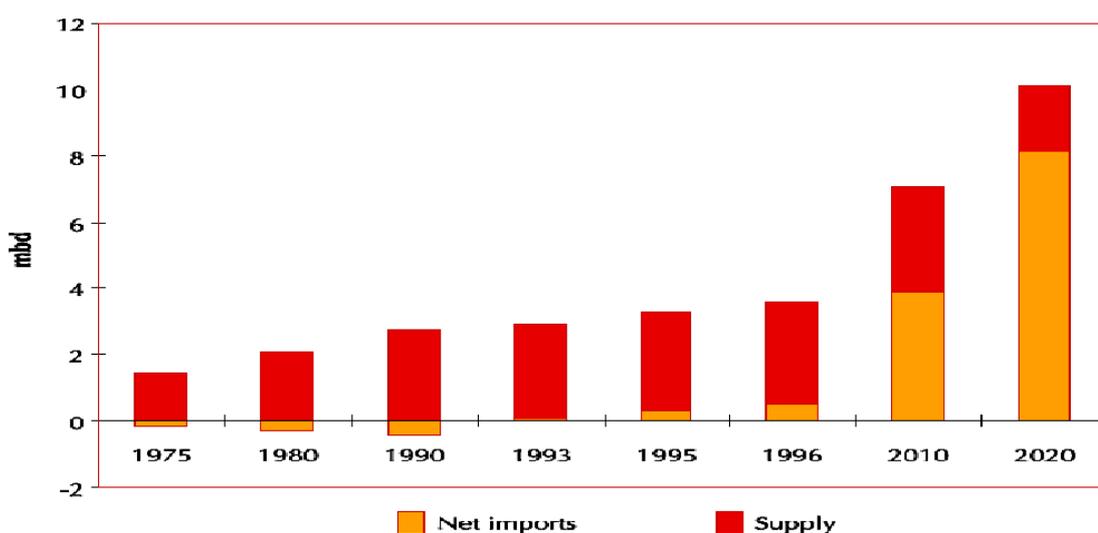
อย่างไรก็ดี ประเทศในเอเชียกลาง กลายเป็นแหล่งนำเข้าน้ำมันสำคัญของจีนที่มีช่องว่างระหว่างการบริโภค และการผลิตภายในประเทศที่ขยายตัวมากขึ้น ความร่วมมือที่จีนมีโดยการส่งผ่านจากวิสาหกิจจีนสู่บริษัทต่าง ๆ ในเอเชียกลางนั้น ล้วนแต่เป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านพลังงาน ขณะเดียวกัน **คีร์กีซสถานและทาจิกิสถาน** นั้นเป็นประเทศที่มีกำลังในการผลิตพลังงานน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจำนวนจำกัด แต่จีนก็ให้ความเท่าเทียมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้วยการขยายโครงข่ายการผลิตไฟฟ้าที่เชื่อมโยงจากเมืองคามบาราตา (Kambarata) และเมืองนาริน (Naryn) แห่งคีร์กีซสถานไปสู่เมืองคาสการ์ (Kashgar) และเมืองผ่าเฉิง (Pacheng) ณ มณฑลซินเจียง

การลดความเสี่ยงภัยจากแหล่งนำเข้าพลังงานหลักของจีน

จีนแสวงหาตลาดใหม่เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรด้านพลังงานและทำการค้าระหว่างกันมากขึ้น ภายหลังจีนประกาศรับรองประเทศในเอเชียกลาง จีนเพิ่มการลงทุนในภูมิภาคดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมน้ำมันและการสร้างท่อเพื่อส่งน้ำมันให้เชื่อมโยงถึงกัน อันมีนัยสำคัญเพื่อลดการพึ่งพารัสเซียและชาติตะวันตก ในการใช้เส้นทางเพื่อการขนส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ²⁶

แผนภูมิที่ 4.6

Domestic Supply and Net Imports of Oil

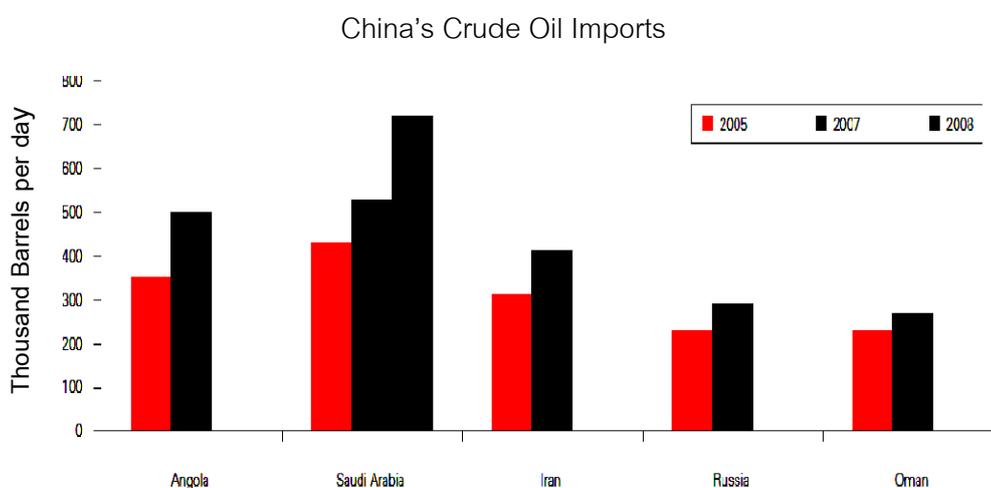
Source: International Energy Agency

²⁶ Niklas Swanstrom. "China Conquers Central Asia Through Trade." (20 June 2008)

<http://www.cornellcaspien.com/pub/0104swanstrom_china.htm> 11 April 2001.

จากแผนภูมิที่ 4.6 สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการนำเข้าและการจัดหาน้ำมันเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคของจีนด้านพลังงานในอนาคต จะเห็นได้ว่าช่องว่างระหว่างสมรรถนะในการสำรองน้ำมันภายในประเทศนั้นมีความเสื่อมถอยลง เนื่องจากความต้องการน้ำมันของจีนมีเพิ่มมากขึ้น จนทำให้จีนไม่สามารถตอบสนองได้ด้วยแหล่งน้ำมันภายในประเทศของตน เป็นเหตุให้ยอดของการนำเข้าน้ำมันของจีนเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้

แผนภูมิที่ 4.7

Source: General Administration of Customs China

จากแผนภูมิที่ 4.7 ชี้ให้เห็นว่าในทศวรรษ 2000 แหล่งนำเข้าน้ำมันหลักของจีนที่จัดอยู่ใน 5 อันดับแรก มาจากบริเวณแอฟริกา รัสเซีย และตะวันออกกลางเป็นส่วนใหญ่ การนำเข้าน้ำมันของจีนมาจากประเทศซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศแรก รองลงมาคืออังกิลา อิหร่าน รัสเซีย และโอมาน แต่ละประเทศที่กล่าวมาข้างต้นมีความเสี่ยงจากการก่อการร้าย และเป็นประเทศที่สหรัฐ ฯ นำกำลังทหารเข้าไปประจำการ โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันการชุมนุมโจมตีจากกลุ่มก่อการร้าย

จีนแสวงหาแหล่งพลังงานทดแทน โดยมีตะวันออกกลางเป็นเป้าหมายแรก ซึ่งถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีความเสี่ยงสูงในการขนถ่ายพลังงาน เห็นได้จากเหตุการณ์ขนส่งน้ำมันจากต่างประเทศมายังจีนใน ค.ศ. 1993 กล่าวคือเรือบรรทุกน้ำมันสัญชาติจีน ชื่อยินเหอ (Yinhe) ถูกควบคุมเพื่อตรวจสอบโดยสหรัฐอเมริกาในบริเวณอ่าวเปอร์เซีย เนื่องจากตกเป็นผู้ต้องสงสัยเพราะบรรทุกสารเคมีและอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ โดยใช้เส้นทางผ่านอิหร่าน แม้เหตุการณ์

ดังกล่าวยังมีได้ส่งผลกระทบต่อ ๗ จากการนำเข้าน้ำมันของจีนจากอิหร่าน²⁷ แต่ทำให้จีนมองว่าการกระทำเช่นนี้ถือเป็นภัยคุกคามจีน ดังนั้นการแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ในเอเชียกลางของจีนเปรียบเสมือนการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่จีนพึงพิจารณาเนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีแหล่งน้ำมันอุดมสมบูรณ์

ขณะเดียวกันตะวันออกกลางซึ่งเป็นแหล่งนำเข้าน้ำมันหลักของจีน ประสบปัญหาสงครามกลางเมืองอยู่บ่อยครั้ง ทำให้จีนมองว่าการนำเข้าน้ำมันจากตะวันออกกลางมีความเสี่ยง แต่ความต้องการบริโภคน้ำมันภายในจีนที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้จีนต้องพึ่งพาพลังงานจากแหล่งอื่นบ้าง อย่างไรก็ตาม จีนมีความสัมพันธ์อันดีต่อภูมิภาคเอเชียกลางที่มีแหล่งทรัพยากรด้านพลังงานหลากหลาย และเป็นอดีตสมาชิกสหภาพโซเวียตเก่า ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์เพื่อผลประโยชน์ด้านพลังงานมีความราบรื่นยิ่งขึ้น

ในปัจจุบัน จีนเห็นว่าภัยคุกคามอันเนื่องมาจากการก่อการร้ายในตะวันออกกลางนั้นอาจส่งผลกระทบต่อกรนำเข้าน้ำมันของจีน และส่งผลกระทบต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีนอันนำไปสู่การว่างงานและเกิดความไม่สงบในสังคมได้ ด้วยเหตุนี้ จีนจึงปรับมาตรการเพื่อลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ 5 ประการดังนี้

ประการแรก ลดการบริโภคพลังงานที่มากเกินความจำเป็น และพัฒนาการใช้งานให้เกิดประสิทธิภาพ

ประการที่สอง แสวงหาแหล่งพลังงานที่มีความหลากหลายมากขึ้นและลดการพึ่งพาแหล่งพลังงานเดิม ดังนั้น การกระชับความสัมพันธ์กับรัฐในเอเชียกลางซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งพลังงานต่าง ๆ จึงมิใช่สิ่งที่ควรมองข้าม และการที่จีนสร้างท่อส่งน้ำมันเพื่อส่งออกจากคาซัคสถานไปยังจีน ยิ่งสะท้อนภาพแห่งความเป็นมิตรที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น นอกจากนี้ จีนยังกระชับความร่วมมือกับรัฐในเอเชียกลางอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเยือนประเทศต่าง ๆ ในระดับผู้นำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุน และช่วยพัฒนาโครงสร้างภายในประเทศของรัฐในเอเชียกลาง

ประการที่สาม สร้างนวัตกรรมแหล่งพลังงานใหม่ เพื่อลดการพึ่งพาในการบริโภคน้ำมัน

²⁷ Zha Daojiong. "China's Energy Security and Its International Relations," op. cit., pp. 39-54.

ประการที่สี่ เพิ่มอัตราส่วนของพลังงานทดแทนจากแหล่งอื่น อาทิ แหล่งก๊าซธรรมชาติ ชนิดเหลว (liquid natural gas) แหล่งพลังงานน้ำ (hydropower) แหล่งพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar power energy) และพลังงานนิวเคลียร์ (nuclear energy)

ประการที่ห้า ให้ความสนใจในการใช้เทคโนโลยีกับกิจการด้านการต่างประเทศอย่างจริงจัง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น²⁸

จากมาตรการทั้งห้าที่จีนตั้งไว้เพื่อลดการพึ่งพิงการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ เนื่องจากสถานการณ์ในตะวันออกกลางยังไม่สงบและมีเหตุก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อการบริโภคน้ำมันภายในประเทศ เมื่อแหล่งนำเข้าน้ำมันหลักมีปัญหาด้านความมั่นคง ทำให้จีนต้องแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่จากเอเชียกลาง จีนพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงด้านพลังงานในทศวรรษ 1990 ซึ่งเรียกว่า “Pan-Asian Continental Oil Bridge” กล่าวคือยุทธศาสตร์ที่เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงน้ำมันแห่งภูมิภาคเอเชีย โดยเชื่อมโยงญี่ปุ่นเข้ากับตะวันออกกลาง และมีจีนเป็นผู้ควบคุม²⁹

ผลประโยชน์ทางด้านพลังงานที่จีนได้รับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียกลางนั้น ทำให้จีนลดการพึ่งพาจากตะวันออกกลาง ที่มีความเสี่ยงทางด้านความมั่นคงขณะขณะถ่ายสินค้าด้านพลังงาน ทั้งยังช่วยให้จีนมีแหล่งนำเข้ทรัพยากรพลังงานที่มีความหลากหลายมากขึ้น ขณะเดียวกันการกระจายความต้องการของจีนในการจัดหาทรัพยากรพลังงานจากเอเชียกลางยังส่งผลให้เต็มเต็มความต้องการของจีน และเกื้อหนุนให้เศรษฐกิจของจีนขยายตัวอย่างราบรื่น การแสวงหาน้ำมันของจีนในทศวรรษ 2000 นั้นมีลักษณะเชิงรุก เนื่องจากเศรษฐกิจของจีนมีอัตราการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าจีนพยายามเข้าไปกระชับความสัมพันธ์กับนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีแหล่งพลังงานสมบูรณ์ จีนให้ความสนใจ

²⁸ Arthur S. Ding, “China’s Energy Security Demands and the East China Sea: A Growing Likelihood of Conflict in East Asia,” *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.3 No.3 (November 2005): 35-38

²⁹ Gaye Christoffersen, “Problems & Prospects for Northeast Asian Energy Cooperation”, in *Paper presented at IREX*, March 23, 2003. cite in., Niklas Swanstrom, “An Asian Oil and Gas Union: Prospects and Problems”, in *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol.3, No.3, in *Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program*, (November 2005): 81-96

และให้ความช่วยเหลือค่อนข้างมาก ทั้งในรูปแบบการให้เงินกู้ รวมทั้งความพยายามในการช่วยปรับโครงสร้างพื้นฐานให้แก่ประเทศเหล่านี้³⁰

เอเชียกลางตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตกของทะเลสาบแคสเปียน อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ คาชัคสถานและอาร์เซอร์ไบจาน คือประเทศที่มีน้ำมันสำรองขนาดใหญ่ที่สุด และยังเป็นประเทศส่งออกน้ำมันรายใหญ่เช่นกัน ผู้เชี่ยวชาญจีนมองว่าการสร้างท่อน้ำมันจีน-คาซัคสถาน และการขยายความร่วมมือกับเอเชียกลาง จีนได้ผลประโยชน์ถึง 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก จีนพึ่งพาน้ำมันจากอ่าวเปอร์เซียน้อยลง ลดความเสี่ยงในความมั่นคงด้านพลังงานของจีนจากความวุ่นวายในตะวันออกกลาง

ประการที่สอง เอเชียกลางเป็นรัฐที่ไม่มีทางออกทางทะเล (landlocked country) จึงทำให้เส้นทางในการขนส่งน้ำมันของจีนปลอดภัยยิ่งขึ้น

ประการที่สาม เอเชียกลางเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการจัดหาพลังงานให้จีน ที่มีเสถียรภาพในระยะยาว เดือนมิถุนายน ค.ศ. 2005 รัฐบาลจีนจัดตั้งคณะผู้นำพลังงานแห่งชาติขึ้น (the National Energy Leading Group) โดยแต่งตั้งให้นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) เป็นหัวหน้าคณะ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์และนโยบายความมั่นคงด้านพลังงานที่มีความเร่งด่วน และสำรวจแหล่งพลังงาน แหล่งสำรองพลังงาน รวมทั้งการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศและเสนอแนะนโยบายครอบคลุมด้านอื่น ๆ ด้วย

การมีแหล่งน้ำมันที่หลากหลายส่งผลให้ความมั่นคงด้านพลังงานของจีนมีมากขึ้น ตะวันออกกลางคือแหล่งนำเข้าน้ำมันหลักของจีน แต่ภูมิภาคดังกล่าวเต็มไปด้วยความขัดแย้งสูง โดยเฉพาะหลังจากสหรัฐ ฯ บุกอิรักใน ค.ศ. 2003 จีนแสวงหาความหลากหลายของแหล่งพลังงานน้ำมัน โดยการขยายความร่วมมือกับประเทศในแถบแอฟริกา เช่น ซูดาน ไนจีเรีย รวมทั้งแถบละตินอเมริกา โดยเฉพาะเวเนซุเอลา และประเทศในเอเชียกลางทั้งหลาย เช่น คาชัคสถาน และเติร์กเมนิสถาน³¹

³⁰ Artyom Matusov, "Energy Cooperation in the SCO: Club or Gathering?," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.5 No.3 (2007): 83-99.

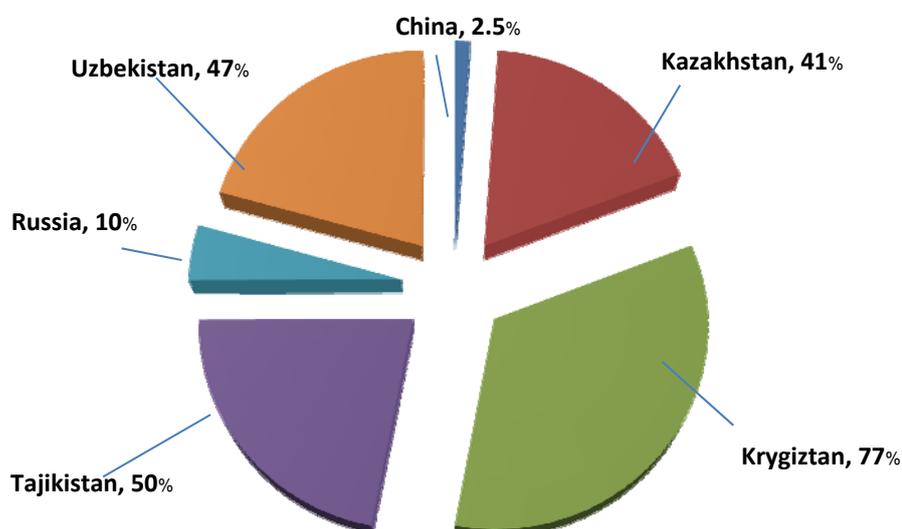
³¹ Guo Xuetang, "The Energy Security in Central Eurasia: the Geopolitical Implications to China's Energy Strategy", op. cit., pp.117-137

อย่างไรก็ตาม การทูตเชิงพลังงาน (Energy Diplomacy) ของจีนนั้น มีการดำเนินการหลากหลายรูปแบบ มีทั้งการให้ความช่วยเหลือกับภูมิภาคเอเชียกลางในการปรับโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ภายในประเทศ เพื่อปูทางให้มีความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าพลังงานระหว่างกันมากขึ้น

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้

แผนภูมิที่ 4.8

สัดส่วนการค้าของภูมิภาคในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้
(Shanghai Cooperation Organization: SCO)

Source: Flemming Splidsboel Hansen, "The Shanghai Cooperation Organization", *Asian Affairs*, 1 July 2008, p.223-225

จากแผนภูมิที่ 4.8 ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่ารัฐภาคีต่างให้ความสนใจในความร่วมมือด้านเศรษฐกิจต่อกันมาก รัฐภาคีที่พึ่งพาทางการค้ามากที่สุดในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้คือ คีร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน อุซเบกิสถาน และคาซัคสถาน ขณะที่จีนและรัสเซียยังมีการค้าภายในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้อยู่ในระดับต่ำ

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจนั้น เริ่มขึ้นภายหลังจากที่รัฐภาคีร่วมกันก่อตั้งกลุ่มเซี่ยงไฮ้ 5 (Shanghai 5) ใน ค.ศ. 1996 เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบริเวณพรมแดนร่วมกัน จากนั้นจึงมีความร่วมมือด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องใน 2 ปีถัดมา ณ เมืองอัลมา อตา (Alma-Ata) คาซัคสถาน ในวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ.1998 รัฐสมาชิกทั้งห้า ประกอบด้วย จีน รัสเซีย คาซัคสถาน

คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถาน ร่วมแถลงการณ์ โดยมีสาระสำคัญด้านเศรษฐกิจ 3 ประการดังนี้

ประการแรก รัฐภาคีต้องยอมรับหลักการขั้นพื้นฐาน ว่าด้วยการพัฒนาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมและมีผลประโยชน์ร่วมกัน อันประกอบด้วย (1) การยอมรับเงื่อนไขทางการค้าของแต่ละประเทศ เพื่อขยายมูลค่าการค้า (2) ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือทางด้านการค้า การค้า ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งภายในประเทศและบริเวณพรมแดน ทั้งของบริษัทและวิสาหกิจขนาดใหญ่ของรัฐภาคีทั้งห้า (3) พัฒนาสภาพแวดล้อมการลงทุนและส่งเสริมให้เกิดการลงทุนเพื่อสร้างโครงการทางธุรกิจของแต่ละประเทศ

ประการที่สอง รัฐภาคีต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจทุกสาขา รวมทั้งโครงสร้างการติดตั้งท่อก๊าซธรรมชาติ ท่อน้ำมัน และการพัฒนาเส้นทางขนส่งทั้งทางบก ทางรถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ ให้มีความปลอดภัยได้ประโยชน์ และสร้างความไว้วางใจ ความปลอดภัย ให้เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันรวมทั้งโครงการที่จะมีขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ รัฐภาคีต้องให้การต้อนรับบริษัทของประเทศอื่น ๆ ที่มีความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนความร่วมมือด้านพลังงานนั้น ต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ประการที่สาม รัฐภาคีต้องยอมรับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป กระแสครอบงำหรือกระแสโลกาภิวัตน์กับเศรษฐกิจ ทำให้เกิดขั้วอำนาจโลกที่หลากหลาย และกระตุ้นการพัฒนาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจทุกประเทศ³²

จากนั้น จึงมีความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ ณ กรุงบิชเคก เมื่อ 25 สิงหาคม ค.ศ. 1999 มีสาระสำคัญตามแถลงการณ์บิชเคก (Bishkek Statement) ดังนี้

1. รัฐภาคีสันับสนุนแนวคิดการทูตเส้นทางสายไหม (Silk Road Diplomacy) ของประธานาธิบดีอาสการ์ อคาเยฟ (Askar Akayev) แห่งคีร์กีซสถาน โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความแข็งแกร่งในด้านสันติภาพ และเสถียรภาพในภูมิภาค

2. รัฐภาคีต้องร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การค้า โดยยึดหลักการความเท่าเทียมและมีผลประโยชน์ร่วมกัน³³

³²“Joint Statement of China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia and Tajikistan On the Alma-Ata Meeting,” *Beijing Review* (27 July - 2 August 1998): 8-9.

³³“Bishkek Statement,” *Beijing Review* (13 September 1999): 3.

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นั้น เริ่มมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากเป็นช่วงที่มีภัยคุกคามจากการก่อการร้ายรุนแรงมากขึ้น เห็นได้จากการที่สหรัฐฯ ฯ ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่มีหน่วยข่าวกรองปฏิบัติการกิจในการตรวจตราเพื่อรักษาความมั่นคงให้แก่ประเทศอย่างเข้มงวด ยังถูกโจมตีจากกลุ่มก่อการร้ายจนเป็นเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ที่สร้างความเสียหายอย่างยิ่ง และคร่าชีวิตผู้คนเป็นจำนวนมาก ทำให้ทุกรัฐต่างให้ความสนใจในการร่วมมือกันเพื่อต่อต้านภัยดังกล่าว ภายหลังสถานการณ์ “11 กันยายน” เริ่มจางหาย รัฐบาลองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) จึงเริ่มจัดการประชุมขึ้นอีกในวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 2003 นายกรัฐมนตรี เวน เจียเป่า (Wen Jiabao) เสนอให้มีเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) เพื่อพัฒนาการไหลเวียนของสินค้าภายในภูมิภาคและลดข้อจำกัดทางการค้า เช่นกำแพงภาษี เป็นต้น

จีนเน้นโครงการด้านพลังงานรวมทั้งการสำรวจแหล่งสำรองไฮโดรคาร์บอน (hydrocarbon) และการพัฒนาแหล่งน้ำ ทั้งนี้ในด้านพลังงานน้ำมันและก๊าซนั้น ถือเป็นเหตุผลทางด้านยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจจีนในการเข้ามาเกี่ยวข้องกับรัฐในเอเชียกลาง จีนมีความต้องการด้านพลังงานเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการนำเข้าน้ำมันเพื่อรองรับเศรษฐกิจจีนที่ขยายตัวในอัตรากว่าร้อยละ 9 ทำให้ผู้นำจีนต้องแสวงหาแหล่งจัดหาพลังงานใหม่³⁴ ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของจีนกับรัฐภาคีในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) นั้น มีทั้งด้านการค้า การลงทุน โดยเน้นมิติด้านพลังงานอันเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนบทบาทด้านเศรษฐกิจจีน เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคด้านพลังงานภายในจีน แม้ว่าความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในองค์การดังกล่าวนั้น อาจมีภารกิจเพื่อประสานงานร่วมกันในจำนวนที่น้อยกว่าความร่วมมือด้านความมั่นคง อันเนื่องมาจากองค์การดังกล่าวนี้ถูกตั้งขึ้นมาจากพื้นฐานด้านการเมืองความมั่นคง จึงเน้นความร่วมมือดังกล่าวไปในการต่อต้านภัยคุกคามจากภายนอกร่วมกัน อาทิ ภัยจากกลุ่มก่อการร้าย กลุ่มหัวรุนแรง และกลุ่มแบ่งแยกดินแดน

³⁴ Ariel Cohen, “The Dragon Looks West: China and the Shanghai Cooperation Organization,” *Heritage Lectures* No. 961 pp. 1-8.

จากนั้น จึงมีการประชุมสุดยอดผู้นำองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) ค.ศ. 2004 จีนเสนอเงินกู้ให้กับรัฐสมาชิก จำนวน 900 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ณ กรุงทาชเคนต์ ข้อเสนอดังกล่าวของจีนเกิดขึ้นเพื่อให้รัฐสมาชิกสามารถสั่งซื้อสินค้าส่งออกด้วยเงินกู้ดังกล่าวได้³⁵ จีนดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจตามแผนยุทธศาสตร์ ขณะเดียวกันจีนแสวงหาพันธมิตรด้วยการช่วยเหลือในการให้เงินกู้ อาทิ การให้เงินกู้ของจีนกับอุซเบกิสถานในจำนวน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพื่อพัฒนาท่าอากาศยานที่เชื่อมต่อกับอุซเบกิสถานกับคาซัคสถานไปยังจีน รวมทั้งการให้เงินกู้ของจีนแก่คีร์กีซสถานในจำนวน 5.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ และทาจิกิสถานอีกจำนวน 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพื่อซื้อสินค้าของจีน³⁶

ในการประชุมระดับนายกรัฐมนตรีองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ ใน ค.ศ. 2004 นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) ได้เสนอให้มีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือด้านเศรษฐกิจแห่งภูมิภาค 3 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนให้เกิดความสะดวกในด้านการค้าและการลงทุน ให้เกิดการหมุนเวียนของสินค้าภายในกรอบองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ และขจัดซึ่งอุปสรรคที่มีใช้ภาษี
2. โครงการขนาดใหญ่ว่าด้วยความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีรวมถึงการให้สิทธิพิเศษด้านการขนส่ง พลังงาน การสื่อสาร การเกษตร เครื่องใช้ภายในบ้าน อุตสาหกรรม ขนาดเบา และสิ่งทอ
3. การตั้งเป้าหมายระยะยาวว่าด้วยความร่วมมือด้านเศรษฐกิจแห่งภูมิภาค และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO)

นอกจากนี้ ทุกฝ่ายยังร่วมลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือพหุภาคีด้านเศรษฐกิจ (Agreement on Multilateral Economic Cooperation) รวมถึงประเด็นงบประมาณใน ค.ศ. 2004 และการให้เงินเดือนแก่สมาชิกซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ถาวรแห่งองค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้³⁷

³⁵ Artyom Matusov, "Energy Cooperation in the SCO: Club or Gathering?," op. cit., pp. 83-99.

³⁶ Ariel Cohen, "The Dragon Looks West: China and the Shanghai Cooperation Organization," op. cit., pp. 1-8.

³⁷ China daily. "China, Russia, Central Asia PM, meet on cooperation." (28 August 2008) <http://www.chinadaily.com.cn/en/doc/2003-09/23/content_266701.htm> 23 September 2003.

ในปีเดียวกัน จีนได้ลงนามทำความตกลงครั้งสำคัญระหว่างบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ของจีน คือบริษัท Sinopec (China Petroleum & Chemical Corporation) กับรัสเซียคือบริษัท Rosneft เพื่อร่วมกันสำรวจแหล่งน้ำมันในเมืองอาดเมอร์เทียร์ (Udmurtia) แห่งรัสเซีย ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่จีนมีหุ้นส่วนอยู่ในอุตสาหกรรมน้ำมันรัสเซีย โดยไม่มีการแทรกแซงจากรัฐบาลเครมลิน (Kremlin) จากนั้นในเดือนมีนาคม ค.ศ.2006 มีการประกาศอย่างเป็นทางการจากบริษัท Sinopec และบริษัท Rosneft พบปะกัน ณ กรุงปักกิ่ง และลงนามในบันทึกว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการประมวลบริษัทน้ำมัน TNK-BP ของรัสเซีย ซึ่งมีบริษัท Udmurtneft เป็นหุ้นส่วนในอัตราร้อยละ 9 โดยเห็นว่าหากบริษัท Sinopec ประมูลชนะ จีนจะได้เป็นหุ้นส่วนของบริษัท Rosneft ถึงร้อยละ 49 และการทำความตกลงด้านการเงินทั้งหมดจะทำความตกลงในรูปแบบเงินกู้จากธนาคารจีน³⁸

ทั้งนี้ภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ (SCO) ยังมีความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีระหว่างจีนกับทาจิกิสถาน โดยจีนให้เงินกู้จำนวน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อปรับโครงสร้างด้านถนนและไฟฟ้าใน ค.ศ. 2006³⁹ ต่อมาในเดือนมิถุนายน ปีเดียวกัน บริษัท CNPC ร่วมลงนามทำความตกลงกับบริษัททอซเบคเนฟกาซ เพื่อสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันบริเวณทะเลสาบอาราล (Aral) โดยร่วมมือกับบริษัทลูคอยล์ (Lukoil) แห่งรัสเซีย บริษัทปิโตรนาส (Petronas) แห่งมาเลเซีย และบริษัทน้ำมันของเกาหลีใต้ (South Korea's National Oil Corporation) ในวันที่ 15 กันยายน ค.ศ. 2006 มีการประชุมสุดยอดผู้นำแห่งองค์การความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ (SCO) ณ กรุงดูชานเบ (Dushanbe) แห่งทาจิกิสถาน โดยยกประเด็นด้านพลังงานมาร่วมหารือกัน และเห็นชอบที่จะทำให้ความร่วมมือด้านพลังงานนั้นถูกผลักดันให้เป็นประเด็นสำคัญในอันดับต้น ๆ⁴⁰

³⁸Nicklas Norling, "Russia's Energy Leverage over China and the Sinopec-Rosneft Deal," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.4, No.4 (November 2006): 31-38.

³⁹Artyom Matusov, "Energy Cooperation in the SCO: Club or Gathering?," *op. cit.*, pp. 83-99.

⁴⁰Xuanli Liao, "Central Asia and China's Energy Security," *op. cit.*, pp. 61-69.

ต่อมา ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน แห่งรัสเซีย ได้เสนอในที่ประชุมให้มีการจัดตั้ง “Energy Club” ภายในองค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมีนโยบายในการจัดการด้านพลังงานร่วมกันและก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐภาคีเพิ่มขึ้น⁴¹ ซึ่งมีลักษณะคล้ายองค์การของกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันหรือ OPEC (Organization of petroleum Exporting Countries) กล่าวคือ เป็นลักษณะขององค์การที่มีการตกลงราคาขายทรัพยากรพลังงานร่วมกัน เพื่อมิให้เกิดการแข่งขัน เนื่องจากรัฐภาคีขององค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้นั้น มีแหล่งก๊าซธรรมชาติ แหล่งน้ำมันที่อุดมสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่นอิหร่านซึ่งเป็นรัฐผู้ส่งเหตุการณ์ในการประชุมครั้งนี้ สามารถผลิตน้ำมันได้ในอัตราร้อยละ 20 ของโลก ขณะที่รัสเซียและเอเชียกลาง รวมทั้งอิหร่านมีก๊าซธรรมชาติสำรองในอัตราร้อยละ 50 ของโลก ขณะเดียวกันอิหร่านก็ได้เสนอให้มีการกำหนดราคาก๊าซธรรมชาติร่วมกันรวมทั้งเส้นทางสายหลักในการขนส่งร่วมกันกับรัสเซีย⁴²

การประชุมในระดับสุดยอดผู้นำองค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้ใน ในวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 2007 ณ กรุงบิชเคก (Bishkek) มีปฏิญญาร่วมกัน (Bishkek declaration) ในด้านเศรษฐกิจ รัฐสมาชิกเห็นควรว่าในวาระความมั่นคงระหว่างประเทศนั้น จะต้องทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ รวมทั้งการลดความยากจน และพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ให้มีความสมดุลยิ่งขึ้น โดยรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านข่าวสาร และปกป้องประชากรและพรมแดนแห่งรัฐภาคี เพื่อต่อต้านจากภัยอันตรายที่เกิดจากทั้งภัยธรรมชาติและเทคโนโลยี ทุกฝ่ายยังเห็นว่าบทบาทความสำคัญในด้านพลังงานนั้นเป็นพื้นฐานของการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และด้านความมั่นคงซึ่งควรจะมีทิศทางที่ตอบสนองกัน⁴³ นอกจากนี้จีนยังเพิ่มจำนวนเงินกู้ให้แก่ ทาจิกิสถานในจำนวน 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๙ ใน ค.ศ. 2007 เนื่องจากจีนต้องการให้ทาจิกิสถาน มีศักยภาพด้านพลังงานน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าได้อย่างเพียงพอ⁴⁴

⁴¹ Artyom Matusov. “Energy Cooperation in the SCO: Club or Gathering?” op. cit., pp. 83-99.

⁴² Russian News & Information Agency: NOVOSTI. “Russia initiates SCO energy club” (21 April 2009) <<http://en.rian.ru/analysis/20060621/49855458.html>> 21 June 2006.

⁴³ Official SCO Website. “Archive 2007: Bishkek Declaration.” (10 September 2008) <www.sectSCO.org> 2007.

⁴⁴ Artyom Matusov, “Energy Cooperation in the SCO: Club or Gathering ?,” op. cit., pp. 83-99.

การค้าต่างประเทศของจีนเน้นการขนส่งทางรถไฟเป็นจำนวนมาก การเปรียบเทียบอัตราส่งออกของจีนผ่านทางรถไฟอยู่ที่ร้อยละ 76 ขณะที่การใช้รถบรรทุกผ่านพรมแดนอยู่ในอัตราร้อยละ 3.8 เขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียงตั้งอยู่บริเวณเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกของเมืองอูรุมฉี (Urumqi) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลซินเจียงทั้งยังเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือ สินค้าของจีนทั้งหมดถูกเก็บไว้ในเมืองอูรุมฉี ก่อนจัดส่งไปยังเอเชียกลาง รัสเซีย และยุโรป อีกทั้งมณฑลซินเจียงยังเป็นทางผ่านของเมืองทางตอนใต้และตอนกลางของจีน รวมทั้งประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่ม CIS⁴⁵ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้จีนตระหนักถึงภัยคุกคามด้านความมั่นคงคือกลุ่มก่อการร้ายบริเวณมณฑลซินเจียง ซึ่งถือเป็นพื้นที่สำคัญในการติดต่อธุรกรรมด้านการเงิน ทั้งการขนย้ายสินค้า และการโอนเงินน้ำมัน ดังนั้น จีนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการกิจเพื่อต่อต้านการก่อการร้าย เนื่องจากภัยด้านความมั่นคงดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของจีนด้วย

นอกจากนี้จีนยังช่วยเหลือด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำมันในอุซเบกิสถานและโครงการพลังงานไฟฟ้าในคีร์กีซสถานและทาจิกิสถาน⁴⁶ ปฏิสัมพันธ์ของจีนในเวทีโลกสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ด้านพลังงานของจีนดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (The Eleventh Five-Year Plan for National Economic and Social Development) โดยกำหนดทิศทางการทำงานห้าปี ระหว่าง ค.ศ. 2006 ถึง ค.ศ. 2010 สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติจีน (The National People's Congress: NPC) อนุมัติให้ใช้ได้เมื่อวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 2006 รัฐบาลจีนจะพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Approach to Development) ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา นำมาใช้เป็นหลักการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทั้งหมด โดยมีแนวคิดสำคัญคือ **“เพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง รัฐบาลควรพัฒนาและปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น”**⁴⁷ ด้วยการควบคุมเศรษฐกิจให้ขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.5 ต่อปี โดยการดำเนินนโยบายชะลอความร้อนแรงของ

⁴⁵ Evira Abdrazakova, “Western Siberia, Central Asia and China Integration and Infrastructure,” *Problems of Post-Communism* (March/ April 2007): 49-59.

⁴⁶ Guo Xuetang, “The Energy Security in Central Eurasia: the Geopolitical Implications to China's Energy Strategy,” op. cit., pp. 117-137.

⁴⁷ Justin Yifu Lin, “The 11th Five-year Plan and China's Future Economic Development”, *China Center for Economic Research*, Peking University, Beijing China (21 August 2008) <<http://en.ccer.edu.cn/ReadNews.asp?NewsID=6208>> 17 January 2006.

เศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และสร้างความสมดุลให้กับประเทศและต่างประเทศไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจให้เติบโตจากความต้องการในประเทศ และส่งเสริมให้บริษัทจีนออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น

ในการลดบริโภคล้างงานและรักษาสภาพแวดล้อมนั้น เนื่องจากการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วของจีนทำให้ระดับเศรษฐกิจของจีนขยายตัวอย่างพุ่งพรวด ก่อให้เกิดปัญหาขาดแคลนพลังงาน ทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดมลภาวะภายในประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีนดังกล่าวจึงเน้นปรับโครงสร้างด้านการผลิตอันทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร รัฐบาลจีนจำเป็นต้องปรับราคาน้ำมันหน้าโรงกลั่นและราคาขายปลีกให้สูงขึ้น และเพิ่มภาษีการบริโภคที่เก็บจากรถยนต์ที่มีขนาดเครื่องยนต์ใหญ่กว่า 2,000 cc. ซึ่งใช้น้ำมันมาก รวมทั้งเก็บภาษีจากสินค้าที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ ตะเกียบไม้ใช้แล้วทิ้ง เนื่องจาก ปัจจุบันชาวจีนใช้ตะเกียบไม้แบบใช้แล้วทิ้งสูงถึงปีละ 15,000 ล้านคู่ ทำให้สูญเสียเนื้อไม้ปีละ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างฟุ่มเฟือย จีนจึงหันมาพึ่งเทคโนโลยีมากขึ้นเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม⁴⁸

ความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ระหว่างจีนกับเอเชียกลางมีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการมีพรมแดนเชื่อมต่อกัน ยิ่งทำให้ความร่วมมือเพิ่มขึ้นในมิติที่หลากหลาย ในด้านความมั่นคง มีการเพิ่มเครือข่ายในการลักลอบค้ายาเสพติด และขนถ่ายอาวุธข้ามชาติมากขึ้น บริเวณมณฑลซินเจียงของจีนที่ติดต่อกับอัฟกานิสถาน ทาจิกิสถาน และคีร์กีซสถานตั้งแต่สหภาพโซเวียตล่มสลาย จีนและเอเชียกลางมีการค้าระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น โดยสินค้าส่งออกของจีนที่เอเชียกลางนำเข้า ร้อยละ 85 เป็นสินค้าสำเร็จรูป เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องจักร สิ่งทอ รองเท้า ผลิตภัณฑ์ยา สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนประกอบเครื่องยนต์ และอื่น ๆ ขณะที่การส่งออกของเอเชียกลางมายังจีน เป็นสินค้าจำพวกวัตถุดิบ น้ำมัน เหล็ก และแร่โลหะ⁴⁹ องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) พัฒนาความร่วมมือในทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยรัฐภาคีได้ร่วม

⁴⁸ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, “มองอนาคตจีนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11,” (28 กันยายน 2550)

<http://www.exim.go.th/doc/research/foreign_weekly_movement/5447.pdf> เมษายน 2549

⁴⁹ Sebastien Peyrouse, “The Economic Aspects of the Chinese-Central Asia Rapprochement,” *China and Eurasia Forum Quarterly* (September 2007): 7-18.

ลงนามความตกลงกรอบความร่วมมือด้านเศรษฐกิจภายใต้กรอบพหุภาคี ณ กรุงปักกิ่ง ในวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 2003 โดยมีสาระสำคัญเพื่อให้มีความเชื่อมโยงทางด้านเศรษฐกิจร่วมกันในเชิงลึกยิ่งขึ้น รวมทั้งร่วมกันพัฒนาบรรยากาศการลงทุนมากขึ้น⁵⁰

ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค

นอกจากการลงทุนในภาคพลังงานแล้ว จีนยังขยายความร่วมมือกับเอเชียกลางในด้านเศรษฐกิจ โดยการอนุมัติเงินกู้ เพื่อให้ประเทศที่อยู่ในเอเชียกลาง โดยเฉพาะคีร์กีซสถาน คาซัคสถาน และทาจิกิสถาน สามารถซื้อสินค้าจีนได้ด้วยเงินกู้ รวมทั้งการลงทุนในภาคการขนส่ง จากเดิมที่มีรัสเซียเป็นผู้ลงทุนภาคการขนส่งรายใหญ่ในภูมิภาคดังกล่าว จีนริเริ่มสร้างทางรถไฟจากยุโรป ซึ่งถือเป็นเส้นทางสายที่สองที่เชื่อมโยงผ่านไปยังคีร์กีซสถาน อุซเบกิสถาน ตะวันออกกลาง และสิ้นสุดที่เมืองรอตเตอร์ดามส์ (Rotterdam's)⁵¹ ผู้นำแห่งรัฐในเอเชียกลางต่างตระหนักถึงความสำคัญของจีน โดยเน้นการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ เพื่อช่วยส่งเสริมศักยภาพในเวทีระหว่างประเทศ โดยมีปัจจัยสำคัญห้าประการ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางด้านภูมิศาสตร์ เนื่องจากจีนและรัฐในเอเชียกลางมีอาณาเขตเชื่อมต่อกัน ดังนั้นการร่วมมือกัน การติดต่อสื่อสาร การกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านจนรวมตัวเป็นองค์การแห่งความร่วมมือในระดับภูมิภาค จึงสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

2. ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจอันทำให้เกิดความก้าวหน้า แม้ว่ารัฐในเอเชียกลางจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แต่ถ้าเปรียบเทียบกับจีนในด้านความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยี และด้านอารยธรรมต่าง ๆ แล้ว ถือว่ารัฐในเอเชียกลางยังมีลักษณะที่ยังด้อยกว่าจีนอยู่ ดังนั้นการร่วมมือกับจีนซึ่งมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ และมีระดับการพัฒนาที่ทะยานขึ้นอย่างรวดเร็ว จะช่วยทำให้รัฐในเอเชียกลางได้รับผลกระทบในเชิงบวก ทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าเช่นกัน

⁵⁰ ICTSD: International Centre for Trade and Sustainable Development. Vol.7 No.32
 "From the Regions: China Intensifies Regional Trade Talk." (8 July 2008)
 <<http://web.archive.org/web20071024121832/http://www.ictsd.org/weekly/03-10-01/story3.htm>>
 1 October 2003.

⁵¹ Niklas Swanstrom. "China Conquers Central Asia through Trade."

3. ความสัมพันธ์อันหลากหลายของชาติพันธุ์ ด้วยพรมแดนที่ติดต่อกันของทั้งจีนและรัฐในเอเชียกลางทำให้เกิดการอพยพข้ามถิ่นอย่างต่อเนื่อง จึงมีการแพร่หลายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ความร่วมมือในระดับประชาชนจะพัฒนาขึ้นและเป็นรากฐานให้ความร่วมมือในระดับรัฐบาลมีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

4. ความสัมพันธ์ทางการเมือง จีนเป็นหนึ่งในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ขณะเดียวกันรัฐในเอเชียกลางคือรัฐที่ได้รับเอกราชใหม่ และไม่สนับสนุนการมีขั้วอำนาจโลกขั้วเดียว ดังนั้น การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อจีนจึงเป็นเรื่องที่รัฐในเอเชียกลางมุ่งเน้นให้กระชับความสัมพันธ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากจีนเปรียบเสมือนมหาอำนาจที่กำลังทะยานขึ้น ทั้งยังมีสิทธิพิเศษเหนือประเทศอื่น ๆ เมื่อมีที่นั่งอยู่ในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ หากประเทศใดในเอเชียกลางประสบปัญหาในเวทีระหว่างประเทศ จีนน่าจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือได้อย่างดี

5. ความต้องการด้านความมั่นคง ทั้งสองฝ่ายต่างเผชิญปัญหาด้านความมั่นคงร่วมกัน โดยมีผลประโยชน์เหมือนกันในการโจมตีการก่อการร้าย การแบ่งแยกดินแดน และกลุ่มหัวรุนแรง เพื่อรักษาสันติภาพและเสถียรภาพแห่งภูมิภาค จากความร่วมมือด้านความมั่นคงดังกล่าว ทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา และเริ่มขยายความร่วมมือมากขึ้นในมิติเศรษฐกิจ เพื่อเร่งให้ระดับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเจริญเติบโตยิ่งขึ้น⁵²

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าจีนกับรัสเซีย

จีนส่งออกสินค้าไปยังรัสเซียในอันดับที่ 9 ของการส่งออกทั้งหมด รองจากสหรัฐ ฯ ฮองกง ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร และสิงคโปร์ ขณะที่การนำเข้าสินค้าจากรุสเซียนั้นอยู่ในอันดับที่ 8 รองจากญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐ ฯ เยอรมนี มาเลเซีย ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ ในด้านการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของจีนนั้น รัสเซียถือเป็นประเทศที่จีนเข้าไปลงทุนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นประเทศที่เคยมีความใกล้ชิดกันอย่างมาก อีกทั้งมีบริเวณที่เชื่อมต่อกัน รวมถึงความใกล้เคียงกันในเชิงวัฒนธรรมด้วย พร้อมทั้งศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติ จีนและรัสเซียมีมูลค่าการค้าระหว่างกันใน ค.ศ. 2007 สูงถึง 4 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ฯ การค้าระหว่างสองประเทศนั้นมีอัตราสูงขึ้นภายหลังรัสเซียเกิดวิกฤตเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1998

⁵² Sun Zuangzhi, "From Neighbors To Partners," *Beijing Review* (1 February 2007): 12-13

รัสเซียและจีนได้ลงนามเพื่อลงทุนร่วมกันกว่า 54 โครงการ มูลค่า 5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ ใน ค.ศ. 2000 จีนนำเข้าน้ำมันดิบจากรัสเซียในอัตรา 26,000 บาร์เรลต่อวัน ค.ศ. 2005 รัสเซียส่งออกน้ำมันมายังจีนในปริมาณ 250,000 บาร์เรลต่อวัน ค.ศ. 2006 รัสเซียเป็นผู้จัดหา น้ำมันรายใหญ่เป็นอันดับสี่ของจีน นอกจากนี้ บริษัท Gazprom และบริษัท CNPC (China National Petroleum Corporation) ร่วมลงนามในบันทึกความจำ เพื่อทำความเข้าใจในการสร้างท่อก๊าซเชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งคาดว่าจะส่งก๊าซไปยังจีนได้ในปริมาณ 60-80 พันล้านลูกบาศก์เมตร ต่อปี

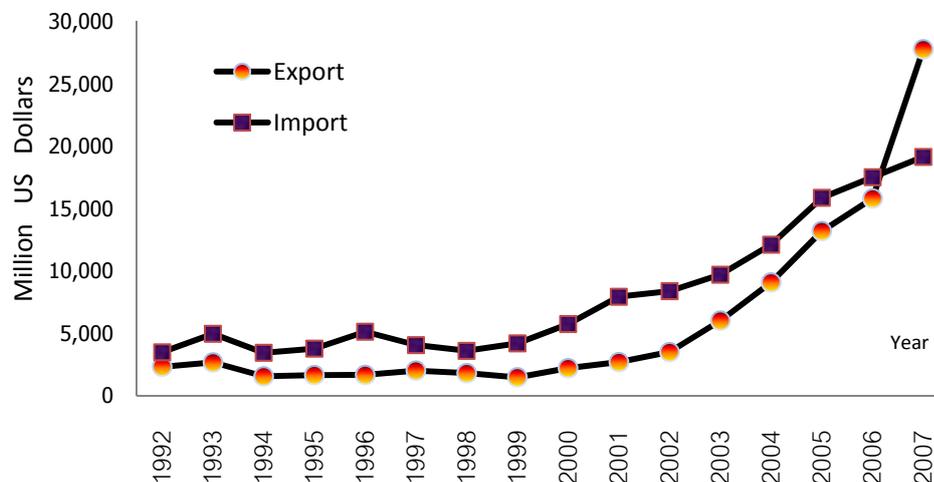
นอกจากนี้การค้าไม้-ไม้ซุง จีนกลายเป็นผู้นำเข้าไม้อันดับหนึ่งของรัสเซียมากกว่า 7 ปี ซึ่งเห็นได้จากอัตราเฉลี่ยการนำเข้าสินค้าผลิตภัณฑ์ไม้ของจีนอยู่ในอัตราร้อยละ 50 รัสเซียส่งออก ไม้ซุงมายังจีนในอัตราร้อยละ 90 ทั้งยังให้เช่าบริเวณป่าที่ไซบีเรียเพื่อให้จีนทำธุรกิจด้านไม้ซุง โดยมีพื้นที่ขนาด 1 ล้านเฮกเตอร์ หรือ 3,800 ตารางไมล์ แผนการดังกล่าวจัดทำขึ้นจากความร่วมมือของกระทรวงป่าไม้ของทั้งสองฝ่าย ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2006 จีนมีสัญญาเช่าในระยะเวลา 49 ปี อันนำไปสู่การลงทุนโรงงานแปรรูปไม้

การค้า การลงทุนในรัสเซียของจีนนั้น เจ้าของบริษัทส่วนใหญ่เป็นของคนจีน ทำเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณตะวันออกไกลและไซบีเรีย ทำให้มีแรงงานผิดกฎหมายเข้าไปยังรัสเซียเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจีนประสบปัญหาการจำกัดจำนวนแรงงานเข้าเมืองของรัสเซีย ดังนั้นการแต่งงานระหว่างชาวจีนกับชาวรัสเซีย จึงถูกนำมาใช้เพื่อให้คนจีนเปลี่ยนสัญชาติเป็นชาวรัสเซีย เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบอันเนื่องมาจากกฎหมายของรัสเซีย สนนราคาค่าบริการด้านการจัดงานแต่งงานดังกล่าวอยู่ที่ 300,000 รูเบิล หรือ 12,000 เหรียญสหรัฐ ๕⁵³ เศรษฐกิจจีนพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วและทรัพยากรด้านพลังงานทวีความสำคัญยิ่งขึ้น โดยเฉพาะน้ำมันและก๊าซ การดำเนินการทางธุรกิจของจีนนั้น ช่วยพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในไซบีเรีย ซึ่งมีการส่งไม้ดิบมาผ่านกระบวนการในจีน แม้ว่าจะมีการลักลอบทำไม้ซุงอย่างผิดกฎหมาย แต่รัสเซียยังคงส่งออกไม้ดิบมายังจีนได้อย่างเพียงพอ ทั้งยังสร้างโอกาสสร้างงานให้แก่ชาวรัสเซีย จากแผนภูมิที่ 4.9 และตารางที่ 4.2 ด้านล่าง จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าจีนนำเข้าสินค้าจากรัสเซียเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันการส่งออกสินค้าจีนไปยังรัสเซียก็ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าการนำเข้า ทำให้จีนขาดดุลการค้ารัสเซียอยู่ อย่างไรก็ตามการค้าระหว่างจีนกับรัสเซียมีอัตราที่สูงขึ้นมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21

⁵³ Libor Krkoska and Yevgenia Korniyenko, "China's Investments in Russia: Where do they go and how Important are they?," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.6 No. I (2008): 39-49.

แผนภูมิที่ 4.9

การนำเข้า – ส่งออกสินค้ารัสเซียไปยังจีน ค.ศ. 1992-2007

Source: "China", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

ตารางที่ 4.2

การนำเข้า-ส่งออกสินค้ารัสเซียไปยังจีน ค.ศ. 1992-2007

Year	Export	Import	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า
1992	2,337	3,512	5,849	-1,175
1993	2,692	4,986	7,678	-2,294
1994	1,578	3,466	5,044	-1,888
1995	1,674	3,799	5,473	-2,125
1996	1,693	5,156	6,849	-3,463
1997	2,035	4,084	6,119	-2,049
1998	1,833	3,627	5,460	-1,794
1999	1,497	4,223	5,720	-2,726
2000	2,233	5,769	8,002	-3,536
2001	2,715	7,959	10,674	-5,244
2002	3,522	8,405	11,927	-4,883
2003	6,035	9,726	15,761	-3,691
2004	9,103	12,130	21,233	-3,027
2005	13,211	15,886	29,097	-2,675
2006	15,829	17,539	33,368	-1,710
2007	27,788	19,166	46,954	8,622

Source: "China", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าเงินกับค้ำชคศถน

จากแผนภูมิที่ 4.10 และตารางที่ 4.3 ที่ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างค้ำชคศถนกับจีนนั้น เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จีนเป็นประเทศอันดับที่ 2 จาก 10 อันดับในการส่งออกและนำเข้าสินค้าของค้ำชคศถน โดยมีรัสเซียเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งเป็นสถิติทางการค้าที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

แผนภูมิที่ 4.10

Source: "China", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

ตารางที่ 4.3

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าเงินกับค้ำชคศถน ค.ศ. 1992-2007

Year	Export	Import	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า
1992	128.1	244.7	372.8	-116.6
1993	239.1	188.9	428.0	50.2
1994	148.9	69.8	218.7	79.1
1995	297.0	34.7	331.7	262.3
1996	458.9	35.8	494.7	423.1
1997	442.2	46.6	488.8	395.6
1998	382.1	50.6	432.7	331.5
1999	473.1	81.6	554.7	391.5
2000	673.7	151.0	824.7	522.7
2001	659.7	172.0	831.7	487.7
2002	1,023.0	313.0	1,336.0	710.0
2003	1,653.1	523.7	2,176.8	1,129.4
2004	1,967.3	758.2	2,725.5	1,209.1
2005	2,638.4	4,288.8	6,927.2	-1,650.4
2006	3,279.3	5,226.7	8,506.0	-1,947.4
2007	5,606.0	7,995.3	13,601.3	-2,389.3

Source: "Kazakhstan", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank,

เมื่อบริษัท CNPC (Chinese National Petroleum Company) ทำความตกลงการค้า ด้านพลังงานระหว่างจีนกับคาซัคสถาน ใน ค.ศ.1997 หนังสือพิมพ์ Kazakhstanskaya ได้รวบรวม ความตกลงทวิภาคีของทั้งสองฝ่าย พบว่ามีจำนวนกว่า 105 ฉบับ และสนธิสัญญาระหว่างกันกว่า 30 ฉบับ ล้วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ด้านการค้า หากเปรียบเทียบจากประเทศในแถบยุโรป ตะวันออก หรือประเทศที่เป็นรัฐภาคีในเครือจักรภพรัฐอิสระ (CIS) ถือว่าคาซัคสถานคือหุ้นส่วนที่มี ขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของจีน ทั้งสองฝ่ายทำความตกลงเพื่อสร้างท่อส่งน้ำมันเชื่อมจากฝั่ง ตะวันตกของคาซัคสถานไปยังฝั่งตะวันตกของจีน คือท่อน้ำมัน อตาสู- อลาสซานโคว (Atasu-Alashankou) เป็นการทำความตกลงระหว่างรัฐบาลทั้งสองฝ่ายและบริษัทน้ำมัน

ทั้งนี้ การสร้างท่อน้ำมันเคนคิยาค-คัมโคล (Kenkiyak Kumkol) ระหว่างจีนกับ คาซัคสถาน ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง ซึ่งคาดการณ์ว่าจะแล้วเสร็จภายใน ค.ศ.2009 โดยมี ฉันทานุมัติร่วมกันครั้งแรก ใน ค.ศ. 1997 และเริ่มสานโครงการต่อใน ค.ศ.2004 ภายหลังจากผู้นำ คาซัคสถานเยือนจีน สาเหตุที่โครงการนี้ใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญได้ศึกษาถึงความ เป็นไปได้ของโครงการดังกล่าวว่าอาจประสบความล้มเหลว รวมทั้งน้ำมันบริเวณทะเลสาบ แคลเปียนมีราคาต่ำกว่าตลาดโลก แต่ปัจจัยต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อความต้องการด้าน พลังงานของจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว⁵⁴ การดำเนินการครั้งนี้จีนใช้งบประมาณในการลงทุนจำนวน 4,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๕ ในระยะเวลา 20 ปี โดยทำความตกลงสร้างท่อน้ำมันจากคาซัคสถาน ไปยังจีนในระยะทาง 2,800 กิโลเมตร⁵⁵

⁵⁴ Zhanibek Saurbek, "Kazakh-Chinese Energy Relations: Economic Pragmatism or Political Cooperation ?," *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol.6 No. 1 (2008): 79-93.

⁵⁵ Xuanli Liao, "Central Asia and China's Energy Security", op. cit., pp. 61-69.

ภาพประกอบที่ 4.1

การสร้างท่อน้ำมัน (pipeline) จากคาซัคสถานไปยังจีน

Source: www.petroleum-economist.com/maps

จากภาพประกอบที่ 4.1 ดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงการสร้างท่อน้ำมันจากคาซัคสถานมายังจีน โดยเส้นที่บ่งชี้โดยภาพโครงการแรกว่าเป็นเส้นทางที่กำลังอยู่ในระหว่างปฏิบัติการ (Existing oil pipeline) จากด้านซ้ายมือของแผนภาพ จะเห็นจุดเริ่มต้นของการสร้างท่อน้ำมันจากโรงกลั่นน้ำมัน (Oil refinery) แห่งเมืองเตียวโร (Atyrau) มายังเมืองเคนคิยาค (Kenkiyak) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการที่ 2 ซึ่งเป็นเส้นประ (Planned oil pipeline) คือโครงการที่วางแผนที่จะทำต่อไป โดยมีเส้นทางเริ่มจากเมืองเคนคิยาค (Kenkiyak) ไปยังคัมคอล์ (Kamkol) และทางเชื่อมต่อไปของอีกหนึ่งโครงการมีจุดเริ่มต้นจากเมืองอตาสุ (Atasu) ไปยังเมืองอลาซฮานคอล์ (Alashankou)

อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. 1998 จีนได้ครอบครองหุ้นจากบริษัทน้ำมันอาคโตเบมูนาไกซ (Aktobemunaigaz) แห่งคาซัคสถาน ในอัตราร้อยละหกสิบ มูลค่า 4,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ บริษัทน้ำมันดังกล่าว ควบคุมแหล่งน้ำมันใหญ่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของคาซัคสถาน 3 แห่ง ซึ่งมีน้ำมันสำรองโดยรวมในปริมาณหนึ่งแสนบาร์เรล หลังจากนั้น 3 เดือนถัดมา บริษัท CNPC สามารถควบคุมผลประโยชน์ทั้งหมดในอูเซิน (Uzen) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันที่มีขนาดใหญ่เป็น

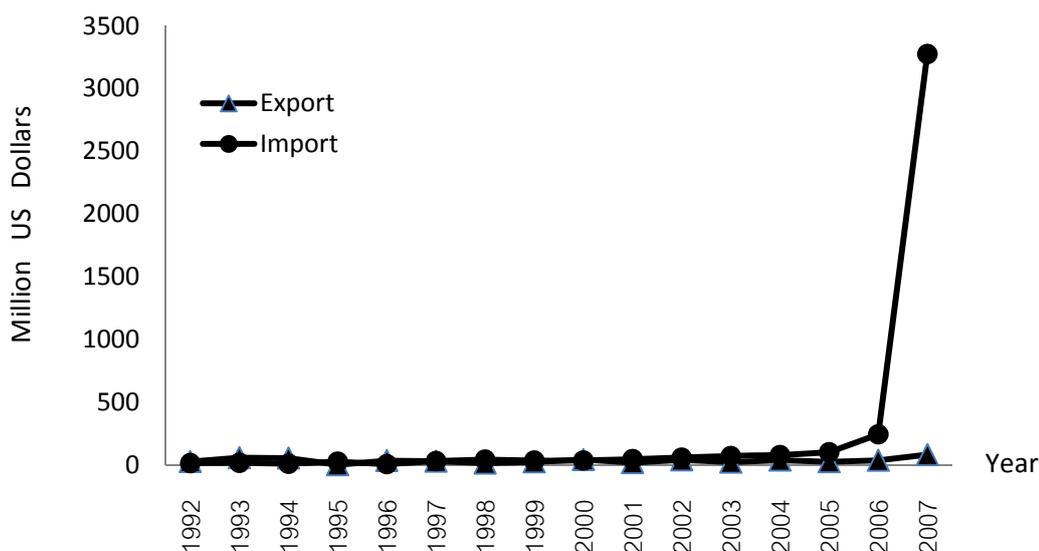
อันดับ 2 ของคาซัคสถาน จากนั้นในเดือนพฤษภาคม ทั้งสองประเทศได้ทำความตกลงเพื่อสร้างท่อส่งน้ำมันให้เชื่อมจากคาซัคสถานไปยังมณฑลซินเจียงในระยะทาง 3,000 กิโลเมตร⁵⁶

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าเงินกับคีร์กีซสถาน

การค้าระหว่างเงินกับคีร์กีซสถานนั้นมีจำนวนไม่มากนัก จากแผนภูมิที่ 4.11 ซึ่งให้เห็นว่า คีร์กีซสถานมีการนำเข้าสินค้าจากจีนเป็นจำนวนมาก ระดับการส่งออกสินค้าของคีร์กีซสถานไปต่างประเทศ จีนอยู่ในอันดับ 6 รองจากรัสเซีย สวิตเซอร์แลนด์ คาซัคสถาน สหรัฐอาหรับเอมิเรสต์ และอัฟกานิสถาน ขณะที่การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศนั้น สินค้าเงินเป็นอันดับ 1 ใน 10 ของการนำเข้าจากต่างประเทศของคีร์กีซสถาน

แผนภูมิที่ 4.11

การนำเข้า – ส่งออกสินค้าเงินกับคีร์กีซสถาน

Source: "Kyrgyz Republic", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

⁵⁶ Pak K. Lee, "China's quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?," op. cit., pp. 265-301.

ตารางที่ 4.4

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าจีนกับคีร์กีซสถาน

Year	Export	Import	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า
1992	28	16.3	44.3	11.7
1993	59.2	18.6	77.8	40.6
1994	56.1	10.6	66.7	45.5
1995	3	27.4	30.4	-24.4
1996	35.8	7.8	43.6	28
1997	31.6	32.4	64	-0.8
1998	15.6	44.4	60	-28.8
1999	25.3	36.8	62.1	-11.5
2000	44.1	36.9	81	7.2
2001	19.4	48.6	68	-29.2
2002	41.3	59.1	100.4	-17.8
2003	23.3	72.7	96	-49.4
2004	39.4	80.1	119.5	-40.7
2005	26.6	102.9	129.5	-76.3
2006	38.1	245.6	283.7	-207.5
2007	83.1	3274.8	3357.9	-3191.7

Source: "Kyrgyz Republic", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank,

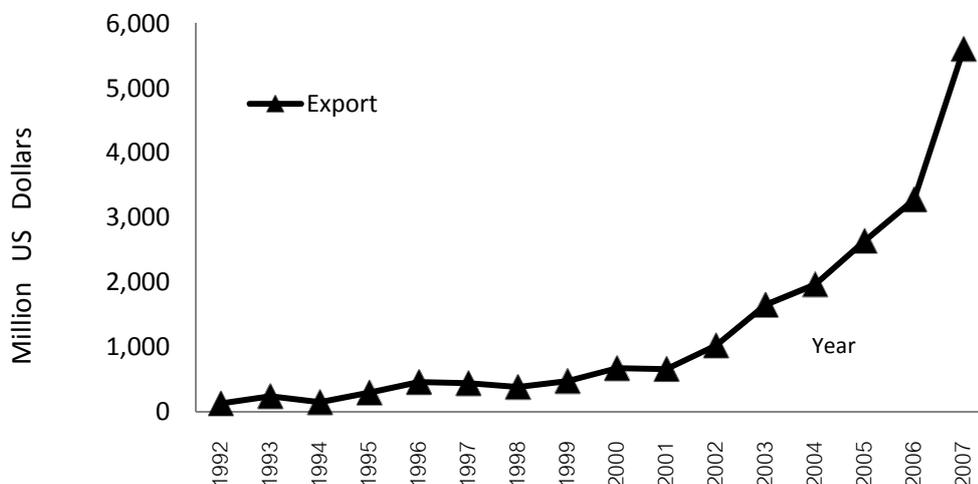
อย่างไรก็ตามจากตารางที่ 4.4 ซึ่งให้เห็นว่าอัตราการส่งออกสินค้า คีร์กีซสถานมายังจีนอยู่ในระดับที่น้อย เนื่องจากจีนมีประเทศคู่ค้าส่วนใหญ่เป็นประเทศที่อยู่ในแถบยุโรป และเอเชียเป็นจำนวนมาก อัตราส่วนของการค้าระหว่างกันนั้น คีร์กีซสถานขาดดุลการค้ากับจีนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากนำเข้าสินค้าจากจีนในปริมาณมาก แต่ส่งออกสินค้ามายังจีนได้น้อย โดยสินค้าส่วนใหญ่มักมาในรูปแบบของสินค้าสำเร็จรูป เคมีภัณฑ์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าจีนกับทาจิกิสถาน

ในการจัดสถิติการค้าระหว่างประเทศจีนกับทาจิกิสถานนั้น จีนไม่ได้ติดอยู่ในอันดับ 1 - 10 ของการส่งออกสินค้าของทาจิกิสถาน แต่จีนจัดเป็นประเทศที่ทาจิกิสถานนำเข้าสินค้าเป็นจำนวนมาก ทำให้จีนติดอันดับที่ 4 ของประเทศที่ทาจิกิสถานนำเข้าทั้งหมด รองจากรัสเซีย อุซเบกิสถาน และคาซัคสถาน

แผนภูมิที่ 4.12

การนำเข้าสินค้าเงินของทาจิกิสถาน

Source: "Tajikistan", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008,
Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

ตารางที่ 4.5

การนำเข้าสินค้าเงินของทาจิกิสถาน

Year	Import	Year	Import
1992	2.1	2000	11.9
1993	10.5	2001	6.0
1994	4.8	2002	7.6
1995	0.4	2003	26.7
1996	1.3	2004	57.0
1997	1.9	2005	92.5
1998	0.9	2006	148.9
1999	2.6	2007	493.8

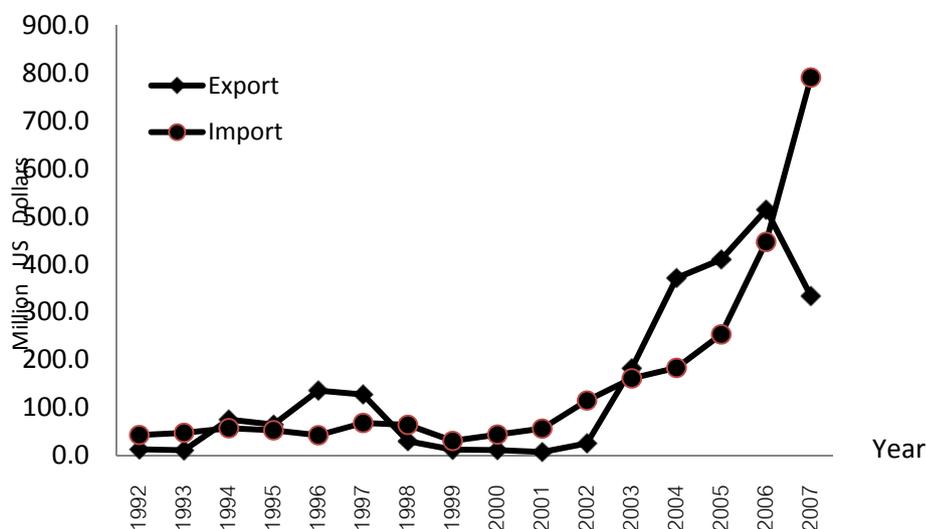
Source: "Tajikistan", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, <www.adb.org/Statistics>

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าของเงินกับอุซเบกิสถาน

เงินจัดเป็นประเทศที่อุซเบกิสถานส่งออกสินค้าเป็นอันดับที่ 2 รองจากรัสเซีย ขณะที่การนำเข้าสินค้าของเงินนั้น ถูกจัดอยู่ในอันดับที่ 3 รองจากรัสเซียและเกาหลีใต้ อย่างไรก็ตาม จากแผนภูมิที่ 4.13 และตารางที่ 4.6 ดังกล่าวจะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองประเทศนั้นเติบโตอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอย่างมากในศตวรรษที่ 21

แผนภูมิที่ 4.13

การนำเข้า – ส่งออกสินค้าเงินกับอุซเบกิสถาน

Source: "Uzbekistan", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

ตารางที่ 4.6

การนำเข้า-ส่งออกสินค้าเงินกับอุซเบกิสถาน

Year	Export	Import	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า
1992	12.4	42.4	54.8	-30.0
1993	10.4	47.1	57.5	-36.7
1994	74.7	56.6	131.3	18.1
1995	64.2	52.3	116.5	11.9
1996	135.6	42.0	177.6	93.6
1997	127.2	67.7	194.9	59.5
1998	29.4	63.7	93.1	-34.3
1999	11.8	30.1	41.9	-18.3
2000	10.9	43.4	54.3	-32.5
2001	6.9	55.8	62.7	-48.9
2002	24.9	114.6	139.5	-89.7
2003	182.1	160.9	343.0	21.2
2004	371.3	182.9	554.2	188.4
2005	410.0	253.2	663.2	156.8
2006	514.4	446.7	961.1	67.7
2007	333.5	790.9	1,124.4	-457.4

Source: "Uzbekistan", Key Indicators for Asia and the Pacific 2008, Asian Development Bank, www.adb.org/Statistics

อย่างไรก็ตาม จีนได้เสนอตัวเป็นผู้ประกันความมั่นคง (security guarantor) และให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุดิบต่าง ๆ แก่เอเชียกลาง มูลค่าการค้าในระดับทวีภาคีนั้น เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ค.ศ. 1992-2000 มีมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นถึง 1.82 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ จากเดิม 460 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๕ ใน ค.ศ. 2005 มูลค่าการค้า 8.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ และใน ค.ศ. 2006 มูลค่าการค้าเพิ่มขึ้น 1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ๕ สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นด้านเศรษฐกิจยิ่งขึ้น คือท่อส่งน้ำมันที่สร้างขึ้นจากคาซัคสถานมายังจีนถือเป็นท่อส่งน้ำมันสายแรกของจีน⁵⁷

ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจของจีนกับเอเชียกลาง มีแนวโน้มที่จะพัฒนามากขึ้นทั้งภายใต้กรอบทวีภาคีและกรอบพหุภาคี อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจนั้นไม่สามารถแยกออกจากความร่วมมือด้านความมั่นคงได้เสียทีเดียว ดังนั้น ในช่วงต้นที่รัฐภาคีรวมตัวกันเป็นกลุ่มเซี่ยงไฮ้ 5 (Shanghai Five) นั้น ยังมีกิจกรรมร่วมกันค่อนข้างน้อย หากแต่ในปัจจุบันนั้นความร่วมมือดังกล่าวเริ่มขยายตัวมากขึ้น สาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความร่วมมือด้านเศรษฐกิจนั้น แบ่งได้เป็น 7 ประการ ดังนี้

ประการแรก จีนเริ่มนำเข้าน้ำมันในช่วงต้นทศวรรษที่ 20 เนื่องจากปริมาณน้ำมันสำรองและกำลังการผลิตภายในประเทศเริ่มขาดแคลน และไม่สามารถสนองตอบความต้องการภายในประเทศได้อย่างเพียงพอ จึงเป็นเหตุให้จีนเริ่มนำเข้าน้ำมันในช่วงต้นศตวรรษที่ 20

ประการที่สอง ความผันผวนจากปัจจัยภายนอก เช่น ภูมิภาคตะวันออกกลางที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งสูง ภายหลังจากการโจมตีของสหรัฐ ๕ ทำให้การเมือง ความมั่นคง ภายใต้อิทธิพลขาดเสถียรภาพและทวีความขัดแย้งมากขึ้นตามลำดับ ส่งผลกระทบต่อการนำเข้าน้ำมันภายในประเทศจีน และราคาน้ำมันมีความผันผวนอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม แหล่งนำเข้าน้ำมันหลักของจีนมีความเสี่ยงมากขึ้น จีนจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ ขณะเดียวกันภูมิภาคเอเชียกลางเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรพลังงาน อาทิ ก๊าซธรรมชาติและน้ำมัน

ประการที่สี่ จีนมีความสัมพันธ์อันดีกับสหราชอาณาจักรเช่นเอเชียกลางและรัสเซียมาโดยตลอด ความร่วมมือด้านความมั่นคงจึงถูกขยายไปในบริบทด้านเศรษฐกิจมากขึ้น รัฐสมาชิกทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าไปด้วยกัน

⁵⁷ Sun Zuangzhi, "From Neighbors To Partners", op. cit., pp. 12-13.

ประการที่ห้า กระแสครอบครัวหรือกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้รัฐต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนมากขึ้น เพื่อเพิ่มอำนาจการเจรจาต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งผลประโยชน์ที่รัฐต่าง ๆ ภายในกลุ่ม ต่างได้รับร่วมกันจากการแลกเปลี่ยนสินค้า ภายหลังจากการจำกัดมาตรการทางการค้าที่เคยมีต่อกัน การรวมตัวกันจะยิ่งจูงใจให้ประเทศด้อยพัฒนาเร่งความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น พร้อมกับขนาดเศรษฐกิจที่ขยายตัวมากยิ่งขึ้น

ประการที่หก ปრაการการณ์ภาวะโลกร้อน ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มขาดแคลนลงอย่างรวดเร็ว การรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคง จะช่วยทำให้เกิดการระดมสมองร่วมกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการที่จีนผูกมิตรไมตรีกับประเทศที่พรั่งพร้อมด้วยทรัพยากรด้านพลังงานต่าง ๆ จะยิ่งทำให้เศรษฐกิจของจีนเติบโตได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน

ประการที่เจ็ด ทรัพยากรด้านพลังงานนั้นมีจำกัด ขณะเดียวกันประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาขยายอิทธิพล หรือเข้ามาผูกสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียกลางและรัสเซียก็มีความหลากหลายมากขึ้น ดังนั้น จีนจึงจำเป็นต้องกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อที่จีนจะสามารถเจรจากับรัฐเหล่านี้ในลำดับต้น ๆ ก่อนหน้ารัฐอื่น เนื่องจากเป็นสหยาอเก่าที่คุ้นเคย และมีไมตรีจิตที่ดีต่อกัน

สรุป

นโยบายการทูตพหุภาคีของจีนในกรอบ “องค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้” (SCO) ไม่เพียงกระชับความร่วมมือระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้านทางตะวันตก ยังช่วยส่งเสริมผลประโยชน์ของจีน ทั้งทางด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่น่ากลไกตลาดมาผสมผสานรวมกับเศรษฐกิจแบบวางแผนควบคุมจากส่วนกลาง (Centrally Planned & Commanded Economy) ทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างรวดเร็ว นำไปสู่ความต้องการแร่ธาตุ วัตถุดิบและน้ำมันเชื้อเพลิงอย่างมาก ความร่วมมือพหุภาคีในกรอบองค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้ ได้เปิดประตูทางการค้าและพลังงานให้จีนกับประเทศสมาชิกขององค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้ทั้ง รัสเซีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน และอุซเบกิสถาน ในบทต่อไปจะวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินการทูตพหุภาคีของจีนดังกล่าว